

KUSTBON

Nr 4 Årgång 26

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

December 1969

Ria, Knuters gård i Klottorp, uppförd i början av 1800-talet. Vid regnig väderlek brukade byns ynglingar samlas här under byggnadens utskjutande takfot, innan de gick på besök till flickorna. (Se uppsats sid. 13—16.) — Fr. Isberg foto 1938.

OCKSÅ ETT JUBILEUM

Ett dystert 30-årsminne har firats denna höst — utbrottet av andra världskriget. Tidningarna har intervjuat, televisionen har förmedlat journalfilmer och i övrigt sökt frammana stämningar från den ödesdigra hösten.

Estlandssvenskarna har väl mindre än andra anledning att glömma händelserna denna höst. De alarmrande rapporterna om krigsutbrottet mellan Tyskland och Polen, västmakternas krigsdeklaration några dagar senare, ryssarnas inmarsch i oktober, balttyskarnas uppbrott, krigsutbrottet mellan Sovjet och Finland. Vi var plötsligt mitt inne i den händelsestorm som satte punkt för vår historia som svensk minoritet i Estland. Informationen om vad som var i görningen var bristfällig. Estland hade sedan flera år haft presscensur och estlandssvenskarna hörde för övrigt inte till de flitigaste tidningsläsarna. Radioapparater var också en sällsynthet.

Nyheten om att det kalla krigets tid var förbi var alarmerande, men många trodde optimistiskt att Estland inte skulle beröras av händelseutvecklingen. Det var vad propagandastyrelsen ville få oss att tro. Till en början talades det en del om de aktuella händelserna kring kryssaren "Magdeburg", som grundstött den 27 augusti 1914 utanför Odensholm och blivit ett begrepp för Svenskbygden. Till 25-årsfirandet av denna händelse hade nu örlogsmannen "Schleswig-Holstein" inbjudits till Danzig. Medan tyskar—polacker gemensamt begick minneshögtidligheten, avlossade "Schleswig-Holstein" plötsligt kanonskott — de första i det nya världskriget.

Vi orienterades under de första höstveckorna om

tyskarnas framgångar i Polen. En osedvanligt torr och varm september gynnade de tyska generalernas uppvisning i blitzkrigets taktik. På mindre än tre veckor nedkämpades den polska hären av "Stukas" och snabba, effektiva tanks. Fälttåget var förbi innan England och Frankrike kommit sig för med annat än att pliktskyldigast förklara Tyskland krig. Fransmännen satt i Maginotlinjen och engelsmännen nöjde sig med att kasta propagandablad över tyska städer. Medan en hel värld spänt väntade på vad tyskarna skulle ta sig till härnäst delade vapenbröderna Hitler—Stalin snabbt Polen i två hälfter.

Dessa händelser avledde intresset från vad som höll på att ske på hemmafronten. Politiskt insatta anade dock ugglor i mossen då det spordes att estniska toppolitiker for i skytteltrafik mellan Reval—Moskva. Meddelandet om att Estland och Sovjetunionen under tecknat en ömsesidig biståndspakt den 28 september togs som ett allvarligt varningstecken men hade inte chockverkan. Propagandastyrelsen serverade nyheterna härom i små, acceptabla doser.

Men det kom meddelanden vilkas oroande effekt inte kunde mildras. Ryssarna hade förhandlat sig till baser bl.a. i Estland. När inmarschen började i mitten av oktober, var Svenskbygden det första målet. Över natten hade våra karga kuster och öar förvandlats till strategiskt område. Folk klev upp på hustak och i träd för att få en bättre överblick över de ändlösa kolonnerna som drog över bl.a. Nuckö-slätten. Vägarna hade nyss förstärkts — nucköbönderna hade beordrats ut på "brobigge" i oktober — men kördes naturligtvis genast sönder av ryssarnas bandvagnar, traktorer och övriga tunga fordon. Våra även under vanliga förhållanden ytterst dåliga landsvägar blev nu nästan ofarbara. Stora diken uppstod mitt på vägen där hjulen skurit igenom.

Ryssarna installerade sig på Birkas folkhögskola, på Nuckö prästgård, tog Svenska gymnasiet elevhem i Hapsal i besittning, fanns i Spithamn och på många andra ställen. Någon fraternisering mellan militärer och civilbefolkning var inte tillåten till en början, och ryssarna visade sig inte ofta i offentliga sammanhang. Men nog höll de ibland på att skrämja livet ur folk med sina manövrer och övningar bakom uthus och gårdar i våra byar.

Just som vi höll på att hämta oss efter chocken som följde på det ryska beslutet att placera avsevärda truppstyrkor i Estland och i vår egen bygd, slog meddelandet ner om att Hitler kallade hem balttyskarna. Efter Polens erövring hade Hitler den 6 oktober hållit ett tal i tyska riksdagen, vari han avlagt räkenskap inför det tyska folket och förklarat att segern i Polen saknade motstycke i mänsklighetens historia. I detta tal aviserade han också balttyskarnas snara hemförande. Redan den 10 oktober började förhandlingar i Reval och Riga, och den 18 oktober — samma dag som ryssarna marscherade in i landet — avgick den första båten med evakuerade balttyskar. Denna brådska var mycket förbryllande.

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare och redaktör: *Elmar Nyman*

Redaktionssekreterare: *Lars Broman*

Red. och exp. Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 56 16 37

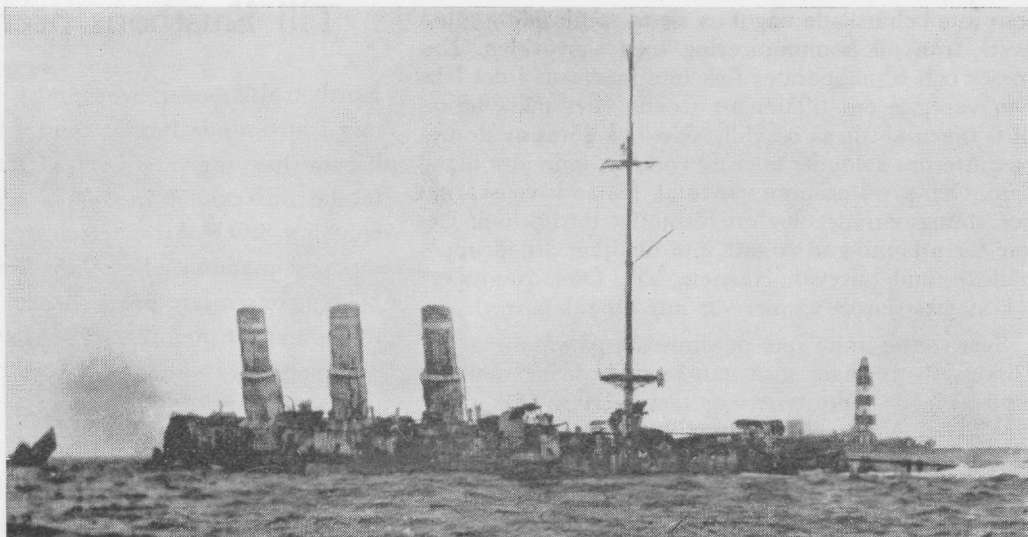
Utkommer 1969 med fyra nummer

Prenumerationspris 1969 19 kronor

Annonspis: 1/1 250:—, 1/2 130:—, 1/4 65:—
1/8 40:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 10 kr
Dödsannonser 60 kr.

Stockholm 1969. Bröderna Lagerström AB

Kryssaren *Magdeburg* som vrak utanför Odinsholm.

Vi som bodde i Reval fick på nära håll bevittna den historiska omflyttningen. Stora passagerarfartyg gled in på Revals redd. Vi såg där bl.a. "Utlandshörn", "Der Deutsche", "Oldenburg", "Eider", "Sierra Cordoba" — några av dem kunde ta upp till ett tusental passagerare.

Den tyska pressen — såväl den lokala som rikstyska — var full av bombastiska lovord över Führerns åtgärd. Vår egen Werner Hasselblatt, som sedan några år var bosatt i Tyskland, strök under det ödesbestämda i denna order. Balttyskarna skulle få en ny hembygd och nya uppgifter. De skulle fortsätta med sin östmission men från en ny plattform... Betydelsen av att balttyskarna nu upptagits i Stor-Tysklands sköte framhölls. Men för de flesta blev målet ju inte Riket. De måste nöja sig med de av tyskar ockuperade eller som det hette "befriade" områdena i Väst-Polen. Posen, Thorn, Kulm, Graudenz, Hohensalza etc — bekanta från Hansa-epoken — blev våra förra grannars nya hemortsadresser.

Vi fick också bevittna många personliga tragedier i samband med överflyttningen. I många fall vägrade den ena maken att flytta och snabbskilsmässor måste ordnas. Skilsmässofrekvensen var rekordartat hög under hösten 1939. Det var framförallt blandade äkenskap som upplöstes. Även antalet ingångna äktenskap var ovanligt högt under dessa månader. De som ville komma till Tyskland och inte kunde åberopa tysk nationalitet kunde skaffa sig den genom giftermål, och balttyska förlovade par gifte sig för att inte vid en Umsiedlung hamna inom helt skilda delar av Stor-Tyskland.

Trots propagandan i den tyska pressen och trots en allmänt utbredd entusiasm bland den baltiska ungdomen för en allmän överflyttning kände många balttyskar stor tveksamhet inför uppbrottet. De obeslutsamma underkastades "specialbehandling". S.k. organisorer avtvingade dem en skriftlig förklaring över orsakerna till deras ovilja mot att hörsamma Hitlers

kallelse, antydningar om repressalier gjordes etc. I många fall beslöt sig de tveksamma i sista stund för att resa — med påföljd att de måste realisera sina tillhörigheter för en spottstyver.

En nygamal företeelse dök upp under dessa månader, de s.k. kadakad — milt uttryckt nationella opportunisterna. Den tyska minoriteten, som under hela mellankrigstiden tenderat att krympa, upplevde en plötslig expansion. Ett stort antal personer, som under 20- och 30-talen funnit det opportunt att uppvisa en estnisk stamtavla, lade nu fram bevis för att de trots allt var renrasiga germaner. Den estniska pressen var naturligtvis inte särskilt hänsynfull i sina kommentarer. Många tidningar framhöll att det var lika bra att landet blev kvitt dessa opålitliga element — liksom tyskar överhuvud. Det skulle radikalt lösa åtminstone ett av minoritetsproblemen. Hösten 1939 kunde man ännu kosta på sig sådana spydiga tillmälen. Ryssarna satt ju ännu hopträngda i sina basområden. Men vi minns hur det blev några månader senare. Många som hösten 39 hånat de nya "germanerna" försökte under 40—41 komma med i den s.k. efterrepatrieringen. De sista "tyskarna" reste så sent som vårvintern 1941, endast ett par månader innan vänskapen mellan de båda paktmedlemmarna tog ett brått slut.

Estlandssvenskarna ville också "hem". Men vi väntade förgäves på konung Gustafs hemkallelseorder. Den brådstörtade evakueringen av balttyskarna gav helt naturligt utrymme för pessimistiska spekulationer. De baltiska staternas öde skulle snart vara beseglat. Och irritationen bland estlandssvenskarna över den officiella estniska inställningen till de nationella minoriteterna var nu ännu mer påtaglig än tidigare. Mer än någonsin betonades det *estniska* — estniseringen av familjenamnen fick ny högkonjunktur just hösten 39—vintern 40. Restriktioner utfärdades på löpande band. Överbefälhavaren general Laidoner fastslog att telefon- och telegraafförbindelser med utlandet inte fick förekomma. Förbudet var det också att per

post och telegraf meddela sig på andra språk än estniska, ryska, tyska, engelska och franska. De svenskar som inte behärskade något av dessa språk måste alltså avstå från all kommunikation med omvärlden. Kameror och filmapparater fick inte medföras i det fria. Det var inte ens tillåtet att teckna eller måla utomhus. Ingen aldrig så oskyldig skiss fick göras av de nya basgästernas kolonner eller av enskilda individer bland dem. Och presscensuren var total. Estlandssvenskarnas bosättningsområde blev ett förbjudet territorium. Det var för utläningar så gott som omöjligt att få uppehållstillstånd i Reval, Harrien, Vik, Ösel. Några besök av rikssvenska vänner var inte att räkna med.

Sverige såg ännu inte pessimistiskt på vår situation. Diskussionens vågor gick ganska höga kring den estlandssvenska minoritetens problem i rikssvensk press. Det gällde våra ungdomars tilltagande utvandringslust. Man befarade att de unga flickornas utvandring skulle få till följd att estlandssvenska män blev tvungna att söka sig äktenskapsförbindelser med kvinnor ur den estniska befolkningen. Vilket i sin tur skulle leda till en säker estnificering. Våra hjälpare och vänner i Riksföreningens Estlandsutskott deklarerade öppet att de motarbetade våra planer på en utvandring i större skala till Sverige. I ett remiss-svar till Socialstyrelsen heter det: "Utskottet har — inriktat sig på att stödja de estlandssvenska bildningsanstalterna för att därigenom möjliggöra för den estlandssvenska ungdomen att vinna sin utkomst inom Estlands svenskbygder. Utskottet har i överensstämmelse härmed icke uppmuntrat utan konsekvent motarbetat framställningar från estlandssvenskar att vinna utkomst i Sverige." (Skrivelse från 17 januari 1940.)

Estlandssvenskarna kände inte till den svenska inställningen. Men de ungdomar som sökte sig över — och det var många som gjorde det hösten 1939, även unga familjer — fick erfara hur svårt det var att etablera sig i moderlandet. Socialstyrelsen krångrade med arbetstillstånden, trots att det gällde hembiträdets tjänster och arbete inom jordbruket. Attityden förändrades undan för undan, men någon ändring hade ännu inte inträtt under oktober—november 1939, då många av oss intensivt lyssnade på svensk radio i hopp om att höra något om ett "hemkallande".

Visst undrade vi över att de svenska myndigheterna såg så optimistiskt på situationen att de alltjämt utbetalade lån och stipendier till de studerande vid universitetet i Dorpat/Tartu. Estlandsutskottet konstaterade i en skrivelse den 30 oktober att man "numera har visshet om, att universitetsundervisningen (i Tartu) pågått normalt och att man icke räknar med några ändringar i detta hänseende". Kanske lovade vi också själva för mycket. När föreståndaren för en av våra folkskolor i skrivelse till Kungl. Skolöverstyrelsen i Stockholm anhöll om fortsatt understöd för sin lilla skola, lovade han att vi "trots att det stundar ödesdiga dagar och tider" skall "hålla vår fana högt och ej svika vår uppgift."

Medan vi funderade över alla dessa nya problem, det oförklarliga dröjsmålet med en svensk hemkallelse, den oförklarliga stiltjen på krigsfronterna — kom det som ett blixtnedslag den 1 december: ryssarna inleder krigsoperationer mot Finland! Vid Karelska näset, vid Terijoki och Vemmensuu. Ockupation av öar i

Till Kustbons prenumeranter

Kustbon utkommer även under 1970 med fyra nummer i nuvarande format och omfång. Genom beslutet härom har utgivaren velat tillmötesgå ett allmänt uttalat önskemål från många prenumeranter och ett enhälligt S.O.V.-årsmöte om att tidskriften skall fortsätta att utkomma. En viktig förutsättning är givetvis att läsekretsen inte sviker — den ekonomiska kalkylen förutsätter att prenumerantstocken kan hållas oförändrad vid nuvarande nivå, omkring 1400 betalande prenumeranter.

Med detta sista nummer för 1969 följer två inbetalningskort — det ena avser prenumerationsavgift för 1970, det andra S.O.V.:s medlemsavgift. På grund av ständigt ökande omkostnader har prenumerationsavgiften höjts till 22 kronor. S.O.V.:s årsmöte beslöt även höja medlemsavgiften till föreningen från nuvarande 10 kronor till 15 kronor. Svenska Odlingens Vänner och Kustbons redaktion vädjar till sina medlemmar och prenumeranter att helst omgående verkställa dessa inbetalningar. Påminnelser om icke erlagda avgifter belastar föreningens ekonomi och kräver personella resurser. Det är också synnerligen angeläget att de som ännu inte erlagt prenumerationsavgiften för 1969 — de är lyckligtvis rätt få — ville ordna också detta nu vid årsskiftet.

Föreningens medlemmar och Kustbons läsekrets
tillönskas Ett Gott Nytt År 1970.

Finska viken, luftangrepp mot Helsingfors och Enso. Bomber i Viborg, luftalarm i Åbo. Och passagerartrafiken Reval—Helsingfors inställd. Smällarna utifrån Finska viken påminner oss om att vi nu inte längre iakttar kriget på tryggt avstånd — vi sitter på första parkett. Och vad värre är: de plan som medför död och elände för våra finländska vänner startar från baser i våra bygder. De lyfter, är borta någon halvtimme, landar igen.

Julmorgonen 1939 är många rickulbor på väg till Rosleps kapell för att vara med om högmässan. Kyrkfolket kan räkna till sammanlagt 74 ryska bombare som i formationer dånar ut över havet. Församlingsborna kan senare också räkna de återvändande planen. De är inte 74 längre. Boforskanonerna har tydligen gjort sitt.

Det är ytterst lätt att framkalla stämningarna från dessa ödesdiga månader. I det avseendet har de trettio åren gått spårlöst förbi. Vi som var unga kände bitterhet men gav inte upp hoppet. De äldre som hade varit med om det första världskrigets fasor var mera pessimistiska: i dag Finland, i morgon Estland. Vilka som var de största realisterna har vi sett.

Elmar Nyman

Nargö nya kapell.

Nargö S:ta Maria kyrka, som invigts 1856, nedbrändes av bolsjevikerna 1918. Ryssarna hade under kriget använt kyrkan som lagerlokal för djurhudar och ville nu förhindra att dessa hamnade i tyskarnas händer. Nargöborna, som vid krigsutbrottet tvingats att lämna sin ö, började efter kriget att återvända. Snart vaknade också planerna på att bygga en ny kyrka. Den som först på allvar tog upp byggnadsplanerna var prosten Erik Petzäll, som skapade Nargö kapellfond. Hans arbete fortsattes av kyrkoherde Bernhard Lund. Genom en föredragsresa i Sverige lyckades denne utöka kapellfonden avsevärt. Otaliga kollektorer och gåvor inflöt till fonden, f.a. från kyrkofolket i Hedvig Eleonora församling i Stockholm. Det var främst församlingens kyrkvärd, byrådirektören Nils Källström — energisk styrelseledamot också i Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet — och församlingens kyrkoherde, hovpredikanten Erik Bergman som hade förtjänsten därav. Ett varmt intresse för kapellbygget på Nargö visade också svenske ministern i Reval, baron Anders Koskull, liksom Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse och Svenska kyrkans diakonistyrelse.

Den 11 september 1938 kunde äntligen det nya kapellet invigas. Biskop Rahamägi, den estniska protestantiska kyrkans överhuvud, och svenska och estniska präster förrättade invigningen. För första gången på 25 år kunde nargöborna lyssna till klockringning från sitt eget kapell. Detta var uppfört av trä och hade omkring 250 sittplatser. Dess inre — bänkar, väggar, predikstol — var hållet i vitt och beige. Altartavlan hade skänkts av Stockholmsfotografen Wolfenstein, kandelabrarna på altaret av konsthandlaren A. Rapp, Stockholm. Altarduk och antependium, förfärdigade av Licium, var gåvor av baron Koskull. Vid invigningen överlämnade Hedvig Eleonora församling genom sin kyrkvärd ytterligare en gåva, en violett mässkrud. En praktfull Gustaf V:s bibel hade donerats av friherrinnan Aurore Klintberg, f. Oxenstierna, Stockholm. Det kan tilläggas att kapellbygget inalles kostade omkring 14.000 estniska kronor.

Det förunnades inte nargöborna att fira många gudstjänster i sitt med stora uppoffringar byggda nya kapell. Snart kom ett nytt uppbrott.

E. N.

Georg Stahl

Några hågkomster från samtal med bygdeskalden Mats Ekman

Mats Ekman ("Ätsve Mats").

E Esta-Hoskolagge
tär är än lihlan gård.
Tär neitt ja båndomsplogge;
tär gick min far å ård.
Å mina mor så präfte;
så arbetsam å go
gick tär e galtiens dräfte;
had raina kris na tro.

Tär to ja min fårst steer;
tär lärđ ja fårst saj "nann".
Tär levd ja mä min breor;
tär växt ja opp te man.
Ja var e åttand åre,
tå bärja ja gå vall
mä boskan å mä fåre
å traldra trall-lall-lall.

Fjör somar had ja valla
å nö var ja älv år.
Ja blai te skoļa kalla;
ja minns he juss-om går.
Ja gick e Hubring skoļa;
tär gjořst ain skrift fär me.
Tär sott ve ute stoļa
å lärđ skriv a.b.c.

Å årena tåm lupo
e tien, som änt står.
Ja visst änt hått dom krupo;
snarđ var ja sjořta år.
Å ute aurđand åre
tå hlapp ja präst n fri,
å gista hån sa våre
gick ja te nia bi.

Tär var ja äingevaftar;
tär levd ja e ain hitt.
Te me kam hātes aftar
min vän, som tär var skitt.
Tärfrām kam ja te hove
å gick än än somar vall,
å heste had ja love
te få bli tär mä all.

Ja valla fāmta somar
å nö var häilsa å,
å taskana vor tomar.
Ja hållt ain nia rå.
Ja gick nö ut åt bia,
keft hlippar opp å skinn.
He gick åt judes sia
te plus, som ja skulld vinn.

Nö kam än, som sålt skajar.
Ja gick åt han te dräng.
Ve keřđ no gärm mång ajar,
man vunno lite päng.
Nö gick ja te nåt-vaftar
opa vårt ai stor hov.
Tit gick ja hātes aftar;
hållt vaft tā fålke sov.

Nö bärja värđskri buldor.
Mång rike bärja ras.
Nö var gotien fulldor.
Allt hlost te smol å kras.
Ja had så lite varor,
he sa had inge fre.
Ja var snarđ nästan baror
å lite var mitt bre.

Få man kom nö frām Gamben
än måre in te me.
Tä sa: "Kom nö te vänbe,
tär kan tö tjan titt bre."
Ja gick som ja blaj kalla
te Gamben, vånn grannbi.
Sex somar had ja valla;
nö var ja åtor fri.

Nö går ja å bår påst n;
 ja tarvas änt mair vall.
 E skolhuse mä kåst n;
 he är sja nö mitt kall.
 Livsklocka hlår snart sjutte
 allt känns så kallt å villt;
 å baina ära halvrote;
 tåm gäras båra illt.

Under rubriken "Mats Ekman's liv" skildrar bygdeskalden i bunden form sitt liv från vaggan till graven. För dem som förstå hans bydedialekt finnes väl inte mycket att förklara eller tillägga, och det lilla som undertecknad anser sig kunna komplettera med härleder sig alltsammans från hans egna muntliga berättelser. Det var under hans sista levnadsår, när han var husvaktare vid Höbrings folkskola och bar byarna Höbrings och Gambyns post från Rickul kommunalhus till nämnda skola, som jag kom i förtroligt umgänge med honom. Han var den tiden inneboende hos en kvinnlig släkting bredvid skolhuset, och jag brukade ofta när tillfälle gavs besöka honom. En ordets man var han på sitt sätt, och det var alltid intressant att ha en pratstund med honom.

Eftersom han var en generation äldre än jag, så hade han reda på många ålderdomliga ordvändningar och uttryck i vår dialekt, som en yngre generation hade glömt eller slätat ut på något sätt. Mina frågor om hur hans dikter kommit till besvarade han med största välvilja. Han hade reda på att även jag hade skrivit en del rim. Dessa, som voro tryckta i den lilla publikationen "Ekon från Österled", hade han alla läst och ansåg mig därför som sin "själsfrände". Därför lade han alltid sina "kort på bordet" och delgav mig utan förbehåll allt vad han kom ihåg.

Mats Ekman föddes år 1865 på det lilla ensliga och idylliska hemmanet Ärtsved (Ätsve) mellan byarna Lukslaggen och Gambyn i Rickul. Vid tre års ålder hade han insjuknat i en dåförtiden oförklarlig sjukdom, som efter beskrivningen inte kunde vara annat än barnförslamning.

Han hade tillfrisknat så småningom, men hans högra arm förblev lam, och detta blev hans levnads tragik. Bland fyra bröder var han såvitt jag minns den andra i ordningen. Hans äldre bror blev bonde på hemmanet.

Han vistades i hemmet, gick i vall med fåren och boskapen och hjälpte till med andra lättare arbeten, till dess han vid sjutton års ålder blev konfirmerad.

Nu skulle han försöka slå sig fram på egen hand, men eftersom han var invalidiserad och inte fullgod arbetskarl, så fanns det i omgivningen inte något sådant arbete som han kunde klara upp.

Men nu hade just samma vår från högsta ort utkommit en förordning att alla grindar på de allmänna landsvägarna skulle bort, och Mats fick anställning som vaktare i byn Harga i grannkommunen. Byborna hade byggt en liten vakthydda av halm och vassrör bredvid vägen mellan slätterängarna och betesmarken, där landsvägsgrinden förr stod, och han hade till uppgift att passa på att inga djur fingo komma in på ängarna från betesmarken.

Detta hade varit ett riktigt latmansgöra tyckte han,

men förskräckligt långtråkigt. Byns husmödrar hade i tur och ordning varje dag kommit med matsäck åt honom. Det gällde att sommaren igenom hålla vakt, utan ombyte, både dag och natt, söndagar och vardagar; på senhösten ofta i kall och pinande blåst ute på slätten. — Då var jag frivillig fånge, sade han.

En välkommen omväxling hade det dock ibland givits. En man, som hade varit skeppare på strandvaktarkordonens segelslup och som på kvällarna brukade skjuta fågel längs stränderna i närheten, hade ofta kommit på besök.

Han hade varit en passionerad kortspelare och alltid haft kortleken med sig och då hade de båda hela den ljusa sommarnatten igenom spelat kort med varandra.

Om denna tjänsteperiod handlar dessa verser:

Å ute aurtand åre
 tå hlapp ja präst n fri,
 å gista hån sa våre
 gick ja te nia bi.
 Tår var ja ängevaftar
 tår levd ja e ain hitt.
 Te me kam håtes aftar
 min vän, som tår var skitt.

Från Harga flyttade han till Rickul herrgård, där han på sommaren under nätterna vallade gårdens hästar och körde posten till och från Hapsal. Detta höll han på med i femton år. Mats hade den tiden varit en glad lustigkurre. Dråpliga voro de historier han berättade, hur han, kusen och vaktmannen, vilka varit lika glada gossar som han, överlistade en gammal avdankad vävare, som bodde på herrgården till döddagar, och som agerade sedlighetsvaktare därstädes, när de under nattens mörker voro stadda på "en ung mans väg till ena pigo". Och hur de nojsade och drevo gäck med en gammal betjänt från grannkommunen, som eldade och luftade rummen på vintrarna, när herrskapen bodde i Reval.

Folk från hela kommunen, som haft ärenden till herrgården, hade ofta velat höra nyheter, och då hade Mats alltid stått till tjänst med att berätta de befängdaste historier, som godtroget folk tog för guld och förde vidare. Med det som muntligen vidarebefordras brukar det bli som med en rullande snöboll. Den blir för varje varv större och tar andra former. Så hade det också brukat gå med Mats' historier. Det hade t. o. m. ett par gånger hänt, att när de cirkulerat kommunen runt och åter nått distributören, de hade blivit så förvrängda, att han själv inte kände igen dem, innan han lyckats nysta upp sammanhanget.

I realiteten hade hans levnad på herrgården dock varit föga avundsvärd. Lönen hade varit mycket knappt tillmätt, kosthållet magert och inkvarteringen urusel.

Han hade fått en liten skrubb för sig, där hela möblemanget bestått av en grovt tillyxad säng med lite långhalm på bottnen. Ett rutigt hemvävt täcke och en huvudkudde hade han haft med sig hemifrån.

Samtidigt som Mats kom till herrgården hade det där tjänat en ladugårdspiga från grannkommunen. När hon sett hur uselt viloläger han fick hålla tillgo-

do med, hade hon tyckt synd om honom och av eget material sytt en madrass ("undedin") och burit den till honom.

Som jag förstod honom äro nedanstående fyra strofer framsprungna av den tacksamhet han kände för denna goda madrass, fastän han långt senare i tiden synes ha förlängt och delvis dubblerat dikten samt förskönat den med åtskilliga högsvenska uttryck, för att gälda en annan tacksamhetsskuld.

Draimar å minner

Bak aera ja rivor
tå ja nö hitt skriver,
man ja kan änt låt e.
Ja glaimor änt nåte
tå ja fick ni dina
å hlapp främ hån pina
te ligge e bese
å jamt draim om hose.

Man som ja fick dina
bluvo draima mike fina.
Nö sior ja änglar
— Fårr harvar å svänglar
Tack vare tö jänta,
som bar än dö flänta
mä berða opa nackan
hit tel me ga stackarņ.

Tilläggas kan att förhållandet mellan Mats och den goda ladugårdspigan lär ha blivit så pass hjärtligt, att följderna blev en manlig telning, och denne var, trots att han mig veterligt inte fått någon annan skolning än tre års folkskola, under 1920-talet inte just vem som helst bland estlandssvenskarna. En gång under ett förtroligt samtal sporde jag Mats Ekman om det fanns någon grund för detta rykte. Svaret var just inte avgjort nekande. Först tittade han på mig med ett skälmskt spjuveraktigt smil, men inom ett ögonblick blev hans anletsdrag allvarliga och blicken fjärrskådande. Efter en suck svarade han med en djupt sorgsen röst på min ofint närgångna fråga: "Ja kära man; håla gätņa har ja å he allt; han har änt lika mitt nammon."

Under de första tjänsteåren på herrgården hade hans första och flesta dikter blivit till. Versmåttet till den första dikten hade han tagit efter en liten visa, som var allmänt känd där i omgivningen, och den löd:

Jag tänkte nu att vara
en trogen vän åt dig,
men du fick resa borta,
du visst bortglömde mig.

Ack, fäll ej därför modet,
att jag bortresa får.
Jag älskar dig så troget;
mitt hjärta till dig står.

Visst är det svårt att bida
ännu en liten tid.
Snart ärena förlida;
då mötas vi med frid.

Fantasi- och känslomänniska som han var, hade han ofta om hösten stått gripen och lyssnat till den lilla vemodiga melodin på avstånd, när rekryterna drogo ut i militärtjänst och sjöngo den i korus, ibland även fyrstämigt tillsammans med byns flickor, när de gingo och togo avsked runt om i byarna. Mats hade då, berättade han, känt sig lycklig över att han inte var tvungen att bli instucken i ryska armén och öda bort fyra fem år av sin ungdomstid i någon avsides, gudsförgäten håla borta i Polen eller Lithauen.

Hur han fått versmått och melodier till en del visor i lite gladare tonart berättade han sålunda:

Han hade ofta under helgdagar och söndagseftermiddagar i sin grannby Gambyn lyssnat till hur en gumma nynnade ett par dansmelodier, när hon vaggade barnen till sömns. Den ena var en liten hoppmelodi, som kallades *fårfot* (en förvrängning av estniska labajala, det skulle egentligen heta *plattfot*). Den andra är en polka-melodi.

Efter dessa tre melodier och versmått äro de flesta av hans dikter skrivna, eller rättare sagt sjungna, ty Mats hade under årens lopp i minnet samlat en hel del på lager, som han inte hade ägnat någon tanke på att uppteckna. Han hade blott sjungit eller "traldrat" dem, som han själv sade, för att roa sig själv och andra. Men en dag hade han hjälpt betjänten att bära upp en del saker till mangårdsbyggnadens vind på herrgården, och där hade han i en skräplåda hittat en liten inbunden bok som härstammade från gårdskontoret. De fullskrivna bladen i början hade han rivit ur och sedan börjat skriva upp sina dikter i boken, vilka hade överstigit ett trettioal.

Det gick ett rykte att han en gång, fattad av en religiös väckelse, skulle ha ångrat att han skrivit världsliga dikter. Han skulle då ha tagit boken med sig ut på sjön och sänkt den i havets djup. Detta rykte har t. o. m. av en "tjänande broder blivit satt på papperets snö", för att använda C. Snoilskys ord. Efter Mats' egen utsago hade boken visserligen hamnat i havets djup, men på ett helt annat sätt.

Han hade en gång, när han hämtat posten under motvind och halv storm i Post-Hans lilla öppna segelbåt, dragit av sig rocken och kastat den i fören och börjat ösa vatten ur båten. Rocken hade då obemärkt glidit ned i vattnet på båtens botten och blivit liggande i vattnet. När han omsider upptäckte missödet, hade boken, som låg i rockens innerficka, varit så upplött, att alla bladen varit sammanklibbade, så att de liknade en enda pappersgröt. Då hade han utan vidare kastat den över bord.

Efter att i femton år ha varit hästvallare och postskjuts på herrgården hade han ledsnat på det och ett tag funderat på att etablera sig som affärsman.

En judisk köpman, J. Zitron i Hapsal, hade försett honom med lite "rörelsekapital" och förespeglat honom goda vinster, om han började köpa upp lump och skinn för hans räkning. Men behållningen torde ha blivit skäligen klen, efter tongången i följande strofer att döma:

Ja valla fämta somar
å nö var hälsa å,
å taskana vor tomar.
Ja hållt ain nia rå.

Medan potatisen stekes. Kolteckning av Kristjan Raud 1897.

Jag gick nö ut åt bia,
keft hlippar opp å skinn.
He gick åt judes sia
te plus, som ja skulld vinn.

Efter slutuppgörelsen med denne handelsman hade nan i sällskap med en annan en tid kört omkring och sålt vävskedar, men behållningen lär även nu ha blivit ytterst liten:

Nö kam än, som sålt skajar.
Ja gick åt han te dräng.
Ve kerð no gærm mång ajar,
man vunno lite päng.

Efter detta föga inkomstbringande kringflackande var han nattvakt på Rickul herrgård, ända tills första världskriget bröt ut. Då inkvarterades militärer på herrgården och de hade vaktposter utställda. Mats blev entledigad från sin vaktjänst.

Sedan var han i sex somrar hästvallare i Gambyn. Denna period av sitt liv var han mycket belåten med. Byborna hade byggt en liten prydlig vaktstuga på en idyllisk plats i betesmarken, där han alltid kunde hålla till när han var ledig och när det var ostadigt väder. Den lilla vaktstugan hade han döpt till "Herdehemmet" och — på skoj — strängt tillhållit byns vallbarn att alltid kalla den så. Omsider hade hemmansägarna, som ägde byallmanningen, börjat inhägna varje hemmanslott var för sig, och Mats hade åter blivit arbetslös.

Sista tiden av sin levnad var han som nämnts vaktman i Höbring skolhus och postbärare. När kusinen han bodde hos flyttade till sin dotter, som bodde i en annan by, måste Mats flytta över till kommunens ålderdomshem, där han efter något år dog våren 1934, 69 år gammal.

Sina dikter, som han på sin folkskolekamrats, sedermera teologen och skriftställaren Jakob Blee's anmodan rekonstruerade och nedskrev ur minnet, med uteslutande av de mest frivola och naturalistiska, blev på 1920-talet också tryckta i Sverige. De som han senare har skrivit äro inte många. En av dessa, som jag till slut tänker citera i hela dess längd, är kanske från till innehåll, men den är tagen precis på kornet och belyser hur kampen stod het på religionens slagfält i Rickulbygden. Den har också sin lilla prolog:

När Mats var inneboende hos sin släkting i Höbring hade ibland några äldre människor brukat samlas till så kallade bibelstunder i hennes hem. Då, berättade Mats, hade han en gång råkat komma i dispyt med ett par gummor, som tillhörde pingstvännerna. Han hade under dispytens gång vågat komma med påståendet, att sådana bibliska berättelser som den om Lots hustru, Babels torn, Jonas tre dagars vistelse i valfiskens buk, Bileams åsna och andra skulle tas med en nypa salt. Detta gudlösa tal hade de förfasat sig över. Den ena av dem hade besökt hans syster, som bodde en halv mil därifrån, och uppmanat henne att "gå fräst vend han sa ga fritänkarn om fårr n dajor."

Fritänkare är ju ett ord, som kan tolkas på olika sätt. Varje normal människa, som inte under tonåren stannat i växten i sina trosbegrepp eller fattats av extatiska väckelsers virvelvindar, väljer väl ståndpunkt i religiösa frågor mer eller mindre fritt. Om Mats Ekman kan med bestämdhet sägas, att en utpräglad ateist eller gudsförnekare var han då rakt inte. Han var starkt knuten vid sin fäderneärvda tro och kunde följaktligen inte draga jämt med sekteristerna. Och under dispyter med dessa brukade han just inte skräda ord, sades det. Det var just efter sådana duster som han skrev nedanstående dikt:

Troe färretien å nöfärtien

Färretiens bruk å lära
glaims nö bårþ mä allt sitt go.
He, som fär sto huft e ära,
he som gav åt härþa ro.

All tä ni aft änt om präst n,
han som fär var heliast man.
Lärjunga färaft nö mästar þ;
vila änt her toþe nam.

Kärkja duor änt fär to:ra;
präst n änt fär sina får m.
Lutors samþing kall dä — "Ho:ra";
präst n hålld dä te än — årm.

Allt, som gärþ e kappo! å kärke
kall tä ni "eitt sinda sjålk".
Bårþ te hälvetes äilsvärke
däms nö kärkja mä sitt fålk.

E hån boke mäst man sjongor,
som ga Smith ha flia hop.
Sprött å skri, å språk e tungor
håva pingste te opprop.

Aingång ute bibolstunde
vor dä mång parþi te hop.
Biboln årþ dä opp te grunde.
Stri sto huft om tro å dop.

Än baptist han sa: "Ja fälgor
allt, som står e biboln satt."
Adväntiste sa: "Tö dälgor,
hå ti Jesus hållt sabath."

Än lutran villd språk terätas,
hankfär båna depas små.
Pingste bärja grall änt trätas;
tä bärja sjong, än en fick låt å.

Tå Gud-Far vill språk mä fälke,
brukar n jamt eitt främänd språk.
Tå få pingste våra tålker.
No sko tä få hue bråk!

En del av hans andra dikter hade också sina små förhistorier, t. ex. "Präst n e vargskall." Denna dikt var ju i sin helhet en fabulering, men den hade grundat sig på en historia, som han hade hört berättas i sin barndom. När prosten Girgensohn år 1865 blivit kyrkoherde på Nuckö, hade det gått hela tre år, innan han lärt sig predika på svenska, och han hade då under tiden ibland assisterats av kyrkoherden på Ormsö, Petersen. Denne hade varit en passionerad harjägare, och när han då hörde att det fanns mycket vargar i Rickul, hade han också talat om att jaga varg. Han hade gjort upp med en bonde från Spithamn, Mats Vesterman, att de tillsammans skulle fara till Vikakärre, mellan Spithamn och Neve

på vargjakt. Till sist hade han dock skickat motbud. Hästen skulle kanske bli skrämmd av vargarna, slita sig lös, skena sin kos, och att gå till fots tillbaka till Spithamn skulle han inte orka med.

Under 1930-talets slut var det på tal, att det skulle resas en minnesvård på Mats Ekmans grav. Den som framställde förslaget var en energisk och duktig ung man, som nog skulle drivit igenom det, om han inte hade lämnat hembygden. Strax därefter kommo bas-, ockupations- och krigstider och alla företag avstannade under den stora villervallan.

När jag hösten 1964 under några dagar hade tillfälle att besöka hembygden, fann jag att det enkla svarta träkorset på Mats Ekmans grav ramlat ned. Jag fick då i närheten av gravgården låna en yxa och en fogsvans och tillyxade ett primitivt kors av enträ, som blev rest på det nedfallnas ställe. Sedan beslöt jag skaffa något minnesmärke av hållbarare material i stället för träkorset. Men innan den lilla stentavlan med 55×35 cm:s yta och med Mats Ekmans namn, födelse- och dödsår blev färdig på sommaren 1965, hade jag redan fått utrikespass för resa till Sverige och fick följaktligen inte mera tillstånd att besöka Rickul, som ju utgjorde en slutna zon. Den lilla tavlan hamnade i en vrå i ett materialskjul på min arbetsplats. Helt nyligen fick jag veta att det har gjorts rivningar och ombyggnader på platsen och att tavlan har förkommit.

Jakob Blees yttrar sig berömmande om de stora insatser som de nya från Pasklepseminariet utexaminerade lärarna gjorde på sångens område:

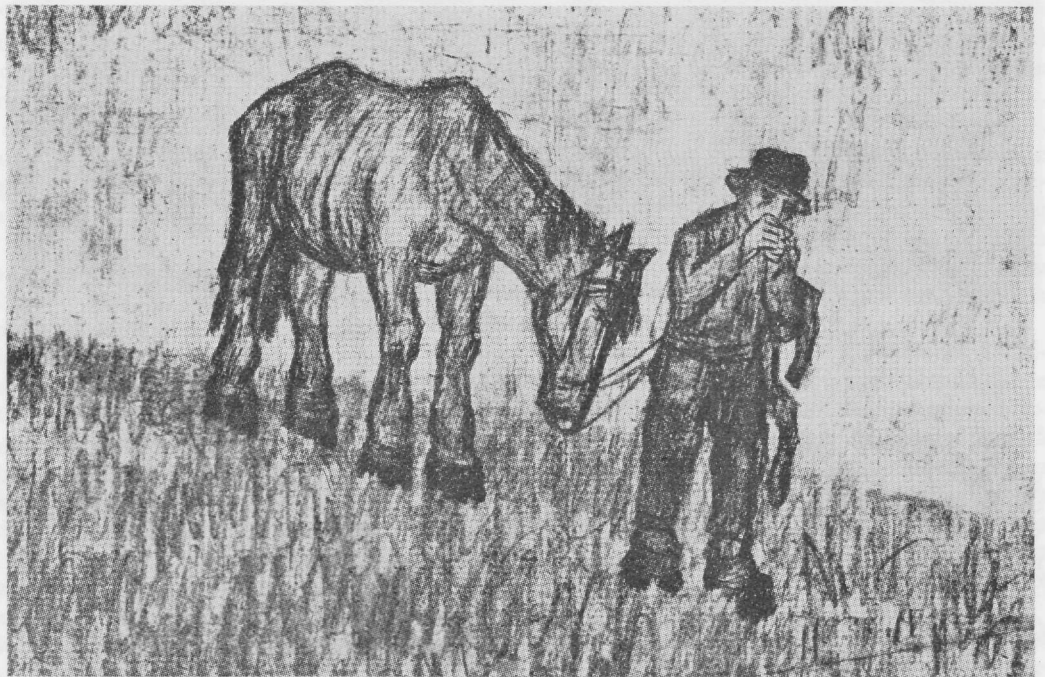
"De förde ut sången till skolorna och till folket. En uppräckning av psalmsången i kyrka och skola visade sig också snart. Däremot undanträngdes och förkvävdes den gamla svenska folkvisan, som förut varit odlad här och sjungits i både vemodfulla och glada toner. En stor del, ja de flesta av dessa gamla låtar ha därför gått förlorade för alltid."

Det sista påståendet kan kanske ifrågasättas. I min gröna ungdom utfrågade jag en hel del gamla människor, som voro födda på 1840-talet, och t. o. m. två tre stycken, som voro födda på slutet av 1830-talet, om de hade hört eller kunde någon gammal folkvisa. Visserligen svarade några sålunda på min fråga: "Tack nö båra Ges, än ve läva ute än ljusa ti, å lätt allt he gammo! hlambre våra ute fre-en." Dessa hörde dock lyckligtvis till undantagen, och de som välvilligt stodo till tjänst med upplysningar, hade inte reda på annat än några korta ramsor, som alla kunde. Carl Russwurm har i sina uppteckningar på 1850-talet kommit till samma resultat. Det ser därför ut som om ingenting av folkviseskatten gått förlorat — då en sådan knappast funnits. Mats Ekman började arbeta på en så gott som obruten mark. Han är den förste estlandssvensk som skrivit dikter i sångbar form på sin hembygds oförfalskade dialekt. Alla som ännu förstå den måste ha glädje av hans dikter, som ge en så målande och oförfalskad bild av den vardagliga tillvaron i svenskbygden.

Elmar Nyman

Tåtå vånbise sketa mostlasn å

(Nuckömål)

Blyertsteckning av Kristjan Raud 1903—1913.

He var hån heste tå mostlase to Joans störae öndese. Tär var tå än rivan dåse åda som hlo lagor tär. Ättsom näiggårdn å äjkestalle å tjar ötahusena vor vålde misole — somļa grall uta taker å dännar å sparrana noštäl nerblestar — var dor instäl te läge ajkja. Mostlase kom ätterst opa hån ræe te tåva ajkja in e bakkse. Bara bakksdånna var lihl å låv å nästan fjörkantat som än lavoklogg. Tärfäre tarvast e färst hogg å såg å hoļa ör ver dörastokken.

Nåh, ga påjka vor sja hâtes kojld te skimmings ver Joansa. Tit opa gära bokkstikker å trit mostlase. Somlor mot sja mä gå mä hån tanke än da sköld få svarv ätt mostlasflikkana. Mostlas-Lill var gåle ajn parasta blako som mångan vild hlet opa, tjarar vor än småflitsar.

Tär var äitt väsand mä mostlase, da å nåt. Småbåna hosta å had jamt än istill önde nåsa. Tåm plärra å hlost mä taumar å äjkebähler å ar tålhägger som dom fingo e händre. Mostlaskålgana sålvar mahla mä opa å vor döftjar opa trätas å kåplås å könd ute tritn hojv kler å nuskar oporarar. Tär vild gjant skoa

e händre å bätst än ruk häldor mahårka färe. Om dor änt had ana te gärand könd dor te tidsfärdriv geva tiss åt båna, melat könd grall stor få än stråts. Månne som vild vara e freen å bot äjkesakana häldor tänt såndrat bläkkingester banast eve påjka, bånar, kålugar å hela krämple. Blaj larmdänn allta storor bårja ajkja opa stamp å råsa e bakkse. Om sja noen gikk in tel da kam dor än tole svalmar tärfråm in e stue än e to opa stårkon.

He var te vitand än mostlase änt könd geva äjkeparest örşe. Var dor ajn lad häldor noa ana stere hopgånig norštäl, no sköld mostlase gista vara tär mä sin ajkjar. Å gålendor vor da opa flækken te bet bårtda. Tiklast träffa da äisket mä noan anan äjkeman som e gikk te hi. He sast än man melat änt laj hajm mä mostlasns ajken färforñ gav åndan örşe.

He var mä sant än mångan mostlas var vrångor mot sin djörer. He grua bara tå da ravla åt sin ajkjar å he var äitt hlåas å blåkksas mä pitsn. Äittlika håla ösaldor vegen å välajken var, mostlasns ajken sköld hlönt savisa som rikolbaronsa.

Kolteckning av Kristjan Raud 1896.

Ätt kojld vor bispåjka samlastor e neaendan. He gav inga fre ätt da än dor öte nora päre än var noan dröpa åtor främ hesa ga krame främ triske- å töfoltävatién. Sterştdajln vor småt sviendor, somlor had reftet goa jon opa. Än ätt anan had ärand ut bakom knutn. Tätå äitt par stikke åtor vor ut "opa geva havor åt ajken" herđ da noa tokat dännar främ Näsgjards-sia. Välajken var lommor å he herşt klarř hös än man gav än svarřan ätt anan opa äist. Häm aron könd he vara än noan mostlas som språka mä sin ajke. Tä som had herđ banase skinda se in e stue opa saj färe tjaror. Ätt som allor vor säkror opa än dor var noa e gäraninge fingo da bråtet ner te Näsgjardsgrinde.

He var som dä had trod. Opa än vagon som var sa haor som äitt stere målalass satt än Joansmostlas å pikka mä pitsskaft åt ajken som lo flator mella fajmare. Håmeke mostlasn än tokka åt ajken könd n änt resa se opp.

— Ätt hořv tå lasse å häldor spänn ajken önda, sa än ör påjkskokken som var lite nifta. Håla braskar dö mä djöre!

Bara mostlasn vild änt håva inga go rår å fräst bara:

— Kasige minema, gåe hajm!

Tå stajv Skrādařn som var goor e äista fram, stållt se bråibajnator frafäre mostlasn å bårja fäft mä vinstor nävan önde näsa åt n. Sålvor skria en mä grova, hajsa rest:

— Ma la lasen . . .

Maera laj en änt saj fårfor mostlasn var å vagon å opa kneena mä händre mot himmoln å opa be:

— Kolla mees, åra lase, åra lase!

Skrādařn åtor:

— Jah, ma la lasen . . .

Tjaror som hittels had hae gutt mårro å mostlasn

häta bårja nö tänke håla tokat hitt sköld bli å. Bara såss sa noan än Skrādařn änt had skjutsakar. He gav koraş åt da å nö bårja somlor som had grov restor som risspappe gröma:

— Laseme jah!

Mostlasn finna se nö som makken opa jorđe å kojja se. Han märft änt tå äittlor spänt ajken önda, gov än blåkks e atskade åt n å än en had bårja stakoř mot Joans gatu-sia.

Bara tå dor änt kam inga paok bårja mostlasn färştä än en änt än var deor å såss stajv en opp. Han so no rät virrator ut bara bårja tårpa kajk åt hån sa sia som äjkeskrangle had tappast.

— Näh Skrādařn, håla tokat var e, had dö täinkt geva skott åt mostlasn, fråa noan.

— Geva skott åt mostlasn, håla sakoşken är he färe jöttar? Han dråmben lit me jo änt saj maer än äitt par ord fårforñ hořjva se rakor å bårja skri å tjut!

— Håla sköld dö sja saj åt n?

— Näh håla ana än ma la lasen po polotsei pro protokoll teha, sa Skrādařn som jamt stamma småt tåtå en var opaströke.

Bara gode tår var nö än råsadänn som herşt eve halj Noka sokna. Jah, somlor sköld ha lae se klüendor åt Skrādařns mafte eve mostlasn.

Å he karnale räft te jutt ätt mång vikor te framets. Roljast var e färştås än e hån gånge var mostlasn som blåj narra.

Fotnot: "Ma lasen" (estn) kan betyda *jag skjuter*, men också *jag ämnar*. Alltså: Jag ämnar anmäla dig för polisen (för djurplågeri). Det senare alternativet är relevant i detta sammanhang. "Kolla mees" kan lämpligen översättas med *min dyre man*, ev. *käre herre*.

Fridolf Isberg

Nattfrieriet i Klottorp under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet

Allmänt om nattfrieriet

Bland den svensktalande befolkningen på Estlands kuster och öar samt hos dess grannar esterna var det brukligt att pojkar under vissa nätter i veckan (lördags-, söndags- och onsdagsnätterna) besökte flickorna i deras sovrum. Av äldre personers berättelser framgår att dessa pojkbesök under mitten av 1800-talet varit den enda möjlighet de unga hade att träffas på tumanhand. De sociala förhållandena var under denna tid sådana, att ungdomarna hade ytterst få tillfällen att träffas — särskilt under sommaren. Vid sidan av sitt arbete på hemgården måste bönderna i byn även utföra allt arbete på herrgården. För att hinna med även detta måste de under sommaren börja arbeta redan vid 3—4-tiden på morgonen. Först när det blev mörkt på kvällen slutade arbetet. Ungdomarna var strängt sysselsatta varje dag i veckan, och icke sällan fick de valla korna på söndagarna. För nöjen fanns inte någon tid över. Under vintern hade de mera ledig tid, men då fanns det inga lämpliga lokaler, där ungdomen kunde komma tillsammans.

Dans- och andra tillställningar i byn, vid vilka ungdomarna kunde samlas och bli närmare bekanta med varandra, förekom ytterst sällan. Vanligtvis fick pojkar och flickor endast under helgdagarna till jul, påsk och pingst tillstånd av de äldre att dansa i någon gård. Då danskvällarna rätt ofta slutade med slagsmål mellan de manliga deltagarna, hände det flera gånger, att husbönderna i byn förbjöd dylika sammankomster. Då återstod för de unga endast möjligheten att träffas under natten, medan de äldre sov.

Dessa pojkbesök hos flickorna har på nuckömålet bl.a. följande benämningar: *gå opa frå* (gå att fråga), *gå opa bajas* (gå att begära), *gå vela in* (att gå och vilja in), *gå opa knapol* (gå att knacka), *gå opa rop* (gå att ropa), *gå te flickkana* (gå till flickorna), *knapol in se* (knacka in sig), *gå ut nåte* (gå ut under natten), *nåttrajs* (nattresa), *gå opa kaff* (gå på kaff — förmodligen från tyskans kaffen, vakta, patrullera), *gå frå in se* (gå och fråga in sig), *gå å hlambor om flickfinstona* (gå och slamra kring flickfönstrena).

De ungas sovplatser

Under ifrågavarande period var det brukligt att flickorna på våren, när det blev varmt, flyttade sina sovplatser från stugorna till bodloften eller i brist på lämpliga sådana till ri- eller ladugårdsvinden. Enligt mina sagesmän hade en del flickor, som hade

fästmän, redan vid S:t Irjasdagen flyttat sina sovplatser ut på loftet och i början endast övernattat där under lördags- och onsdagskvällarna. Den vanliga tiden för utflyttningen hade varit strax före pingst. Dörrarna till dessa loft kunde vanligen inte reglas, varför pojkar i större eller mindre grupper lätt kunde komma in. Ett sätt för flickorna att bli kvitt ovälkomna pojkbekämp var att byta sovplatser och gömma sig på något loft bakom någon höskulle, så att pojkar inte hittade dem. Det hände också att de drog stegen som ledde till vinden upp på loftet, så att pojkar inte kunde ta sig dit upp.

Under 1870-talet hade svenska missionärer åstadkommit en stor religiös väckelse i byn. Denna hade till följd att nattfrieriets karaktär förändrades. Flickorna tilläts inte längre att ligga ensamma ute på loftet. De måste härefter antingen ligga inne i stugan tillsammans med de äldre, där de inte alls fick ta emot pojkbekämp, eller också flytta sängen in i någon bod (*spikar*), som då kallades *sovaspikarn*. Dörrarna till dylika bodar kunde tillbommas inifrån, så att pojkar inte kunde öppna dem.

I dessa bodar förvarades familjens kläder. Där stod även de gifta kvinnornas kistor, vilka innehöll linne- och underkläder samt linknippen och ull, som ännu inte spunnits till garn. Då man i dessa bodar även förvarade familjens söndagskläder, kallades de *klässpikar* (klädesspikar). När flickorna ännu sov ute på loftet, bestod deras bädd av halm eller hö, som bredds ut på golvet. Över denna bädd lades ett lakan. De hade ett täcke över sig och under kalla nätter en eller två fårskinnspälsar ovanpå. När de började sova i bodarna, låg de i en säng, vars huvudända stod mot den vägg där dörren fanns. Detta för att de bättre skulle kunna höra när pojkar kom på besök.

I början av 1900-talet, då bönderna börjat bygga boningshus med flera rum, fick flickorna på en del gårdar egna rum, där de kunde ta emot pojkbekämp både vinter och sommar.

Förberedelserna till nattfrieriet

När det skymde på kvällen, samlades pojkar på en plats i byn, där bygatan var som bredast (se figur 3). Denna plats kallades på skämt även "torget". Regnade det, samlades man vid Knutorsgårdens ria, vars utskjutande takfot erbjöd ett förträffligt regnskydd (bilden på omslaget). I regel satt då en av pojkar på en sten och spelade dragspel, medan de yngre i laget lärde sig att dansa. De flesta stod och samtalade. Vanligtvis rörde sig samtalen kring byns flickor och

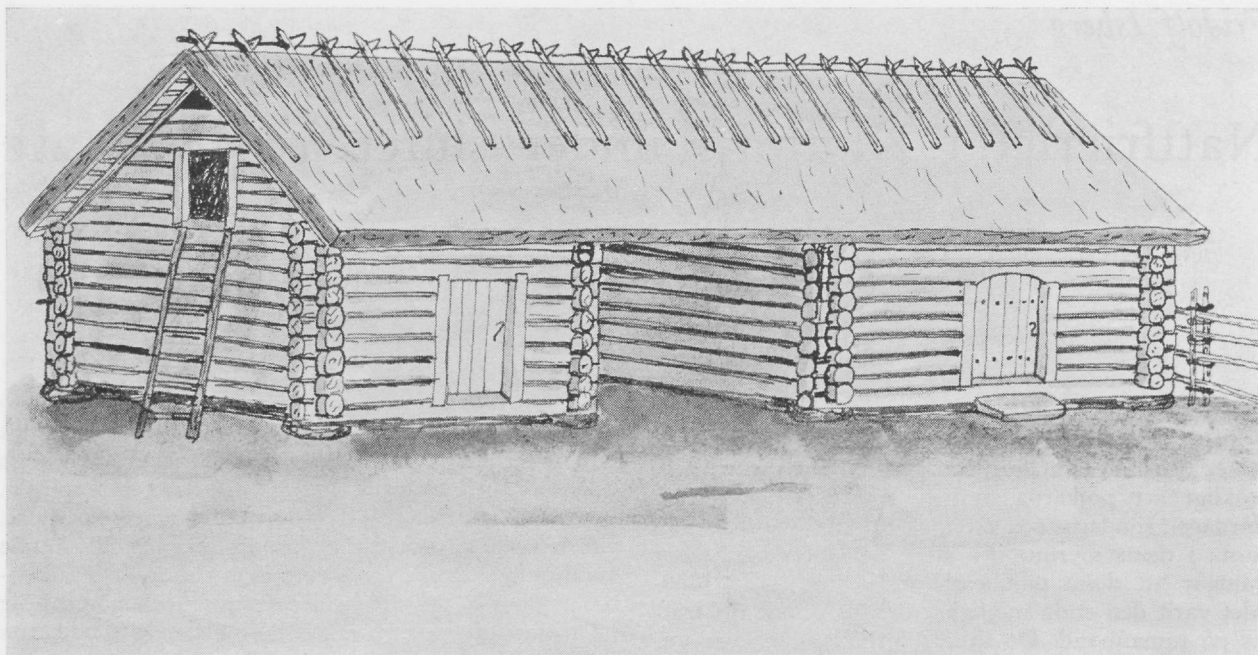

Fig. 1.

Bod, Matsas gård Klottorp. Huset är uppfört i början av 1800-talet. Rummet längst till höger på bilden med den bågformiga stocken ("durastocken") över dörren kallades för "klädesspikarn", och i det förvarades familjens helgdagskläder och där sov även gårdens flickor under sommaren. — Teckning av Fr. Isberg 1942.

de senast upplevda frieriäventyren. Så gott som samtliga flickor i byn blev föremål för ingående diskussion.

För att få deltaga i dessa pojklag måste man vara konfirmerad. Pojkar i de lägre tonåren, 12—16, fick inte vara tillsammans med de äldre, utan stod på något annat ställe i byn. Vanligtvis ställde sig de yngre pojkarna så nära de äldre som möjligt så att de skulle höra vad dessa talade om. Kom de för nära de äldre fick de stryk, om de inte hann undan i tid. Det lär flera gånger ha hänt att äldre pojkar stoppade brännässlor eller myror i byxorna på de yngre, om de fick tag i dem.

Kom det ynglingar från en annan by på besök, blev det oftast slagsmål. Som vapen användes påkar, stenar, knytnävarna eller ett för ändamålet förfärdigat vapen, *oxmea* — en av två oxpenisar ihoptvinnad dag, som torkats. Detta vapen var i regel försett med blylod i ena ändan och med läder kring handtaget. Kom en pojke från en främmande by på besök och hade brännvin med sig, som han bjöd på, fick han gå i fred för pojkarna i byn, om flickan var ledig.

Vid 11—12-tiden på natten brukade vanligen någon av pojkarna säga: "Nå håt sko ve sja da gå opa frå?" (Nå, vart ska vi i dag gå att fråga, fria?) eller: "Nå påjkar sko ve sja änt snart bäre gå opa frå?" (Nå pojkar ska vi inte snart börja gå att fråga?). Efter en stunds rådplägning hade de församlade delat upp sig i små grupper och gått för att söka upp flickorna.

De pojkar, som hade fast sällskap med en flicka, hade redan tidigare gett sig i väg. Vanligtvis sade de till de andra: "Ja ska gå mä bikksrajsa (jag skall gå

med byxresan), vilket betyder att de hade för avsikt att uträtta sitt naturbehov och därefter återvända. När en sådan pojke gett sig i väg och de andra misstänkte att han tänkte besöka en flicka, hände det oftast, att några av lagets yngsta medlemmar smög sig efter honom för att se vart han tog vägen.

Vid mitten av 1800-talet delade pojkarna upp sig i grupper på två, tre man och besökte flickorna. Den som hade fästmö, besökte henne givetvis ensam. Om en grupp pojkar kom upp till en flicka, som hade besök av sin fästman, tittade de vanligen bara på honom några ögonblick och gick sedan sin väg. Var emellertid denna fästman från en främmande by eller en ovän till dem, så körde de bort honom.

När flickorna under 1870—80-talen flyttade sina sovplatser in i bodarna, hände det ytterst sällan att de släppte in mer än en pojke i taget i sovrummet. Även under denna tid försökte yngre pojkar som inte hade någon fästmö att komma in till flickorna i grupper på två, tre man. Dessa frieriförsök var huvudsakligen avsedda att vålla förtret för äldre pojkar, som redan var inne hos flickan, eller att prata dumheter med flickor, som hade dåligt rykte eller var lättretade. Så fort dessa ynglingar fick reda på att en flicka hade en friare hos sig, sökte de binda fast dörren till sovrummet, så att friaren inte skulle kunna komma ut, förrän de äldre vaknat på morgonen och hjälpte ut honom.

För att komma in till flickorna försökte ynglingarna ofta rycka upp dörren. Misslyckades detta, försökte de dyrka upp låset med en krokig trådända eller något annat verktyg. Att dyrka upp lås på detta sätt kallades

att *monk dånna laos* (munka lös dörren). Dyrken kallas på nuckömål *monkjan* (munkjärn).

I början av 1900-talet brukade ynglingar i 16—20-årsåldern ställa till med ofog i byn under lördagsnätterna. Ett mycket vanligt skämt var att de gick in i badstugorna och tog avlagda, smutsiga underkläder, skjortor och kalsonger, som lämnats där efter badet, stoppade dem fulla med halm och ställde dem utanför dörren till de bodar, i vilka flickorna sov. Det hände att de ställde en sådan uppstoppad figur, föreställande en man, på taket till det hus, i vilket flickorna sov. Figurerna kallades för halmmän eller nattmän.

Under mitten av 1800-talet förekom det även, att flickorna samlades på någon plats i byn på lördagskvällen och dansade. Dessa flicksammankomster hölls hemliga, så att pojkarna inte skulle kunna störa. Men om pojkarna kom dit, var de inte helt ovälkomna — bara det var sådana pojkar, som stod i gunst hos flickorna.

Enligt äldre personers uppgifter lär det aldrig ha hänt under 1800-talet att flickorna ensam eller i grupper besökte pojkarna i deras sovrum. En flicka, som hade sällskap med en pojke, ansåg det vara under sin värdighet att besöka fästmannen i hans sovrum. Det var först under tiden närmast före första världskriget och ännu senare, som det någon gång förekom att en flicka besökte pojken i hans sovrum under natten. Sådana flickor, som besökte pojkarna under nätterna, fick dåligt rykte.

Tilltal och ramsor, som pojkarna använt för att komma in till flickorna under natten

Några ramsor och verser i stil med dem som återfinns hos den svensktalande befolkningen i Österbotten i Finland och på vissa orter i Sverige, har pojkarna i Klottorp aldrig behövt läsa upp för att komma in till flickorna. Detta beror troligen därpå, att ynglingarna före 1870—80-talen, då flickorna sov ute på loften, aldrig behövde deras samtycke för att komma in till dem. Det var först sedan flickorna börjat sova i rum, vars dörrar kunde låsas, som pojkarna blev tvungna att be flickorna öppna dörren. Från denna tid har nattfrieriet tillgått så, att när en pojke första natten besökt en flicka, har han tyst gått fram till flickans sovrum och lyssnat vid dörren för att ta reda på om hon var ensam eller om hon redan hade friare hos sig. Var flickan ensam, har han knackat på dörren och ropat hennes namn. Det har ansetts som en dygd för en flicka att inte genast svara, då friaren ropar hennes namn. Hon har därför alltid väntat en stund. Var det en sådan pojke, som flickan inte tyckte om, svarade hon antingen inte alls på hans tilltal eller bad hon honom gå hem. När friaren knackat några gånger på dörren, så att han kunde antaga att hon var vaken, tilltalade han henne i regel med följande ord: "Nå flick fusas sja svämnen ör auana å kom hit å gär dånna laos åt me, sja få ve språk nihetor färe åtotanat". (Nå gnugga nu sömnen ur ögonen och kom hit och öppna dörren åt mig, så att vi får språka nyheter för varandra). Om flickan inte svarade på detta, fortsatte han: "Änt ä tu sja nu så svämmat grill, än dö sja änt herar håla ja språkar. He ä jo gräitkojlder da, å tå turas änt flickkana våra svämmtar grill". (Inte är du alls så sömning, att du inte hör vad jag talar. Det är grötkväll i dag och då får flickorna

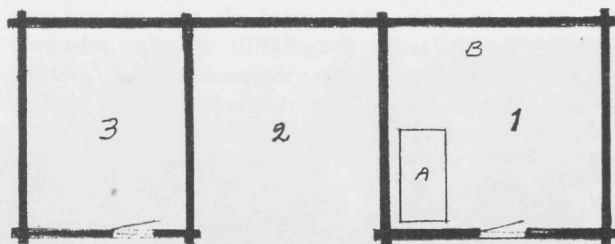

Fig. 2.

Grundplan till fig. 1. (Husets längd 12,2 m, bredd 4,6 m)

1. Klädesspikarn. A. Säng, B. Plats för kläder och kistor.
2. Vagnslider.
3. Itaspikarn (visthus för matvaror). Rummet användes också ibland som sovrum av gårdens ynglingar. — Teckning av Fr. Isberg 1942.

inte vara sömniga alls.) Man brukade på skämt kalla sådana kvällar, lördags- och onsdagskvällarna då pojkarna besökte flickorna, för grötkvällar eftersom det under äldre tid äts gröt under dessa kvällar. Svarade flickan fortfarande inte på friarens tilltal eller sade hon, vilket vanligen var fallet, att hon var trött och sömning och inte iddes stiga upp, brukade friaren säga: "Nå, tu tarvar änt grill stiv opp, stikk båra fotn fram unda täkkja å spjan håkan å dånna mä stortåna, såss tar ja sälvor laosa å komor in." (Nå, du behöver inte stiga upp alls, stick bara foten fram undan täcket och spjarna haken av dörren med stortån, så skall jag själv taga upp dörren och komma in.)

Sedan samtalet fortsatt en stund i samma stil, frågade flickan slutligen pojken, om han var ensam eller om han hade någon kamrat med sig. Var pojken ensam, eller kunde eventuellt medhavda kamrater smyga sig bort så att flickan inte hörde det, steg hon upp och släppte in friaren. När pojken kommit in i flickans sovrum, stängde hon genast dörren och lade sig under täcket i sängen.

Om det var en sådan pojke, som flickan inte ville släppa in, sade hon efter en stunds samtal till honom, att han skulle gå hem och att hon ville sova. Om pojken fortfarande tiggde och bad att få komma in, svarade hon inte längre på hans frågor.

Klädsel och bäddgemenskap

När en pojke kom in till en flicka i hennes sovrum under natten, satte han sig på sängen och började samtala med flickan. Efter en stund började han klaga över att kängorna var för trånga och att de klämde om tårna samt fråga, om han fick lov att ta dem av sig. Gav flickan honom tillåtelse att göra det, så talade han efter en stund om, att det var för kallt att sitta uppe och frågade, om flickan tillät honom att lägga sig tillsammans med henne under täcket, så att han fick värma sig. Vanligtvis fick friaren inte lägga sig första natten tillsammans med flickan, men för det mesta redan andra eller tredje natten. De första nätterna tilläts han bara att taga av sig rock och kängor, men om bekantskapen utvecklats i önskvärd riktning, fick han senare även taga av sig väst och byxor.

Vid mitten av 1800-talet och tidigare hade flickorna på sig linne, en tunn blus och en underkjol, när de tog emot pojkbesök.

Fig. 3.

Bygata från Klottorp. På bilden syns till höger grinden till Matsas gård och till vänster grinden till Kärras gård. I mitten syns Kulgatan som leder till byns brunn. Här brukade byns ynglingar samlas på kvällarna, innan de besökte flickorna under natten. Platsen kallades även för torget, därför att bygatan här var bredast och man ofta samlades där. — Bo Nikander foto 1933.

I slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet bestod deras klädsel under natten av ett långt linne av bomullstyg, som räckte ända ner till fötterna. Detta linne kallades *sovaskjort* (sovskjorta). Under början av 1900-talet begynte flickorna även ta på sig byxor, när de tog emot pojkbesök, samt en klänning av vitt eller rutigt bomullstyg. Denna klänning var något kortare än den tidigare nämnda sovskjortan och heter på målet sovklänning (*sovaklänning*) eller kaffklänning (*kaffklänning*). Klädesplagget bars ännu 1942 av flickor, då de tog emot friare under natten i sina sovrum.

Under den tid, då flickorna sov ute på loftet och pojkarna kunde besöka dem i större eller mindre grupper, hände det ytterst sällan att någon pojke stannade kvar, då de andra gick sin väg. Nattfrieriet skedde under denna tid mera öppet och inte så sällan med föräldrarnas vetskap.

Efter den religiösa väckelsen på 1870-talet började de äldre personerna i byn betrakta det som en stor synd, att pojkar och flickor var tillsammans under natten på loftet. Nattfrieriet har från och med denna tid skett mera hemligt. Flickorna släppte endast in en pojke och denne stannade då hela natten.

Av gamla trovärdiga personers berättelser framgår att nattbesöken hos flickorna ur moralisk synpunkt inte alls varit så förkastliga, som man i första hand är böjd att tro. I stället var det fråga om tämligen oskyldiga nöjen. Således var det under 1800-talet mycket sällsynt att barn föddes utom äktenskapet, trots att flickorna sov i olästa rum uppe på loftet. Då flickorna under slutet av 1800-talet började sova i rum, som kunde låsas, ökade däremot de oäkta barnens antal.

En åttioårig man i Klottorp yttrade härom år 1930: ”Fårr e tien (före 1880-talet), tå flickkana sov opa loftena å påjka kund gå tel dor så mike som da vild, blåj dor inga bån. Båra tå flickkana bårja sova e spikare å baksena å satt lås färe dännana, tå kam dor mike horklimpar (elak benämning på oäkta barn). Orsaken till ökningen av de oäkta barnen var givetvis den att de unga fick vara ostörda under nätterna.

Att två unga människor regelbundet kunde sova i samma säng utan att det blev något sexuellt umgänge illustreras av följande historia som en gammal kvinna år 1932 berättade för mig:

”Min ga Andorş, som nu är deor å som ja var gift mä e tjue år, hläft ja fårşst gånge in ain härđolaudas nåt. Baket he sov ve håtes laudas, såndas å otstas nåt e ain seng. Han bruka tåva biksana å se å ja lo e bar undesårken. Nuh ska do sja änt tro än dor färe he blåi ingeting gjorđ grall. Han fråsta milla tel mä mäe båra ja torşst änt låta en gära ingeting färe än ja skuld blåi mä bån. Milla blåi en argor å lova gå te nora ara, båra hånse elakathajte gick snarđt ive. Otstan å laudan om netre var n mång gångar så tråittor än ve gista somna å, tå ve latst e senge. Toļemod gick e hajl somaŗn. Heste, he var Mikjalsdaen om koilde tå en had drokke eļ kam en åtor tel me å sa: ’Ve ha sja nu boa hajl somaŗn sove hop mång netor e viko å toļemod gåre änt majr. Ja vill än ve sko gift åss å nu går do ätt tina nann å sajor åna komor hit, såss än ja får språk mä a.’ Ja gick sja ätt nann å ve språka färe a än ve skuld gift åss å nann sa än ve fingo gäre e. Tåt nann had gāj bårđ, sked e sja fårşst gånge än ve vor hop riftet. Ara viko baket vor ve te prästn opa ringbet (togo ut lysning) å juļanandaen gifta ve åss.”

En hyllning till Per Söderbäck

Per Söderbäck.

Det gällde att ta i med mångt och mycket, kanske mest praktiska ting, som lagning av dörrar och fönster, istandsättande av smedja och bastu och mera sådant, när Per Söderbäck som skolchef installerade sig på Birkas i de avlägsna estlandssvenska bygderna hösten 1924. Och tog i det gjorde han med liv, lust, kunnsighet och omdöme. Den gamla herrgårdslängan och tillhörande byggnader var inte i bästa skick — hade helt enkelt inte hunnit bli det — fast Birkas folkhögskola redan då varit verksam i fyra år. Ont om pengar var det och goda råd var dyra. Men Per Söderbäck visste råd och hade praktiskt handlag, och skolan genomgick en metamorfos.

Metamorfosen gällde emellertid inte bara det yttre. Även undervisning och anda fick sin del av nydaningen, den nye rektorns — och hans älskvarda och kunniga hustru Annas — dynamiska och vinnande natur kom att prägla skolans arbete och förhållandet till eleverna. Det är en upplevelse att nu, många år efteråt, se den hjärtlighet, med vilken den forne rek-

torn-läraren och de forna birkaseleverna omfamnar varandra, när de tillfälligtvis råkas — på estlandssvenska sammankomster eller annorstädes. Banden mellan Estlands svenskar och rektorsparet Söderbäck har ytterligare stärkts genom frändskap — en f.d. kvinnlig birkaselev är ingift i slakten. I det Söderbäckska hemmet i Linköping utvecklas mycken uppriktig och lyrisk glädje och mycken och välgörande värm, när åren på Birkas kommer på tal (naturligtvis också annars, men kanske lite extra speciellt då). Och så kan det hända, att man blir bjuden på *klimp välling*, riktig bröllopsmat, med rökt fårfiol i och allting. (Det vattnas i munnen vid blotta tanken.)

Per Söderbäck's verksamhet begränsades dock inte av skolans lite snäva ram. Hans vetgirighet och forskarglädje, hans konstnärstalang och folklivsintresse drev honom ut på upptäcktsfärder i estlandssvenskarnas spridda byar. Och dessa upptäcktsfärder gav resultat, resultat i rikt mått och av oskattbar art. Hans serier av fotografier från Estlands svenskbygder, framför allt från Rågöarna, är enastående, de är skickligt tagna och bär vittne om ögats säkra uppskattning av det väsentliga och det originella, och de är så rikhaltiga, att redan de ger en mångsidig belysning av estlandssvenskarnas folkliga kultur. Men de ingår dessutom i en rad arbeten om Estlands svenskbygd, som flutit ur Per Söderbäck's penna. Främst skall naturligtvis nämnas den stora beskrivningen av Rågöarna, ett detaljerat verk om rågöbornas folkliga kultur, med teckningar och fotografier av författaren själv. Detta arbete, "Rågöborna", är den fullständigaste och bästa monografi som skrivits om en estlandssvensk bygd och dess folk.

Under sin rektorstid på Birkas hann Per Söderbäck med att förbereda och att skriva en rad andra skildringar rörande estlandssvenskarna och Estland överhuvudtaget. Det var artiklar som inflöt i svensk press, det var en charmfull översikt över Estlands svenskbygd som helhet ("Estlands svenskbygd", utg. 1939).

Birkasåren — på Birkas föddes också paret Söderbäck's första barn — förflöt fort. Det var händelserika år, fyllda av arbete — dagens möda och glädje — och skärmytslingar med inte alltid välvilliga myndigheter och grannar av annan nationalitet, år fyllda av lust att verka och av tillfredsställelse över verket, över dess mångskiftande detaljer och lite exotiska förtrollning, dess kantiga realiteter och dess spontana glädjeämnen.

1927 var familjen Söderbäck tillbaka i Sverige — men inte alldeles för gott. Ständigt var det trådar, som gjorde sig påmint, alltid var det något som drog tillbaka dit, som lockade och tjusade. Och så blev det sommarresor, nya undersökningar och uppteckningar, nya fotografier och teckningar, nya kontakter kring en kanna hembryggt öl, på en trappa eller på relingen av en fiskebåt. Och trots alla de nya uppgifter, som Per Söderbäck fick ta itu med i Sverige — rektoratet vid Lunnevads folkhögskola i Östergötland, föreståndarskap inom folkbildningsförbundets kursverksamhet, ordförandeskap i östgötadistriktet av JUF, initiativ till Östergötlands bastuförbund, för att nu bara nämna något litet — hann han ägna intresse och tid åt Estlands svenskbygd. Det är underligt, det där att man kan bli så trollbunden.

Estlandssvenska höstsamkväm med gemensamt tema

Estlandssvenskarna har aldrig varit ett föreningsfolk — i motsats till våra grannar esterna — men vi har numera dock fler föreningar än Svenska Odlingens Vänner. Det från början under S.O.V. sorterande Runöutskottet har utvecklats till en självständig och livaktig förening — Runöföreningen, med Tomas Dreijer som ordförande. Det estlandssvenska fromhetslivet i Betesdas och Immanuelskyrkans hägn har tagit form i Estlandssvenskarnas kristna förening, vars ledande krafter pastor emeritus Arthur Johanson och Johan Hammermann från Ormsö har varit. Sedan 1955 har svenskbyborna skapat sig ett fastare forum i Föreningen Svenskbyborna. Kanske också Rågö folkdanslag måste betecknas som en egen förening, och Estlandssvenska föreningen i Stockholm existerar alltså — även om den nu under många år varit mindre livaktig.

Om svenskbybornas firande av sina 40 år i Sverige kunde Kustbon rapportera redan i föregående nummer liksom om vårt jubileumsfirande i S.O.V:s regi ute på Björknäs utanför Stockholm. Estlandssvenskarnas kristna förening har också högtidlighällit minnet av vår räddning för 25 år sedan. Lördagen den 27 september anordnades ett kvällsmöte i Immanuelskyrkans lilla sal där Arthur Johansson m.fl. talade, och söndagen den 28 följde högmässa kl. 11 i Immanuelskyrkan och högtidsgudstjänst kl. 15, varvid pastor Einar Rimmerfors — under många år en uppskattad ledamot av Sveriges riksdag — berättade minnen från den tid då han genom Svenska Missionsförbundet kunde hjälpa bröder i nöd. Särskilt uppehöll han sig vid kontakter han haft med estniska flyktingar och kolleger. Rektor Sigfrid Hoas talade över ämnet Datumstämplad nåd och pastor Arthur Johansons anförande bar rubriken Med blicken mot framtiden. Kor-

ture anföranden hölls också av pastorerna Per Wårding och Nils Mjönäs liksom av Johan Hammermann. För det musikaliska inslaget svarade Fru Rut Lundin och Anders Westerberg. Trots den starka decimering som drabbat den äldre delen av vår stam var samtliga tre möten talrikt besökta. En storartad insats hade gjorts av arrangörer och medverkande.

*

Lördagen den 11 oktober samlades Runöföreningen för att erinra varandra om uppbrottet från den kära hemön. Långt före kl. 17 hade Skeppshusets festvåning i Gamla stan i Stockholm intagits av runöfolket och många av deras trogna vänner. Tomas Dreijer hälsade välkommen, Elmar Nyman talade om 1930-talets Runöproblem sådana de återspeglas i rikssvensk press. Fru Lisa Sergo sjöng runösånger till eget ackompanjement på gitarr. Agronom Henry Larsson, som under 30-talet gjorde en jordbruksutredning på Runö, och fru Olsson-Hermansson, under många år lärarinna på Runö, framförde hälsningar och egna tankar om runöproblemen från anno dazumal. Runödanser, lotteri, supé och senare allmän dans skapade trivsel och feststämning.

*

Den 8 november hade Svenska Odlingens Vänner sitt traditionella höstsamkväm. Föreningens ordförande Elmar Nyman erinrade om den historiska hösten 1939. Talet återges på ledarplats i detta nummer. Vidare spelade en kammarkvartett bestående av fyra unga studerande och visade Lars Lindström bilder från en resa till sydliga breddgrader. Allsång och trevligt småprat kring kaffeborden gjorde att kvällen förflöt mycket snabbt.

E.N.

Per Söderbäck är en utomordentlig talare, en populär och ofta anlitad föreläsare och recitator. Han har gjort stora insatser inom folkbildningen, bl.a. Ämnet för hans föreläsningar har ofta varit svenskarna i Estland, deras liv och villkor.

Svenska Odlingens Vänner startade för snart tio år sedan ett samlingsverk om den svenska bosättningen i Estland. Vad var naturligare än att Per Söderbäck engagerades i detta arbete. Huvudparten av det i de hittills utkomna två banden ingående illustrationsmaterialet kommer från hans samlingar. Det största bidraget, "Livets och årets högtider hos estlandssvenskarna" (142 sidor), ingående i band 2, har skrivits av honom. Det är en fin sammanfattning av de uttryck som gammal tradition tog sig i dessa gamla, särpräglade värden.

Nu när den vitale 75-åringen — han fyllde år den 30 sept. — ansett sig börja få lite tid över för sorteringsarbete, kommer det titt och tätt samlingar av fotogra-

fier, diverse böcker och urkunder samt annat värdefullt material rörande estlandssvenskarna till SOV, som gåva och att där förvaras för forskning och publicering nu och framdeles.

Det är inte så mycket man får med på några rader, när man ska skriva om ett stort och intressant livsverk, men jag hoppas, att det goda uppsåtet, tacksamheten och uppskattningen märks.

Klart är ju, att det här borde ha stått i förra numret av Kustbon, men i och för sig spelar tidpunkten inte den avgörande rollen, när en människa ska hyllas för sitt verk. Per Söderbäck fyllde 75 för snart tre månader sedan, men estlandssvenskarnas tacksamma hyllning kommer nu till jul — en kombinerad lyckönskan på födelsedagen och en önskan om god jul och många goda nya år. Var hälsad, Per, och känn efter, så känner Du värmen i den här hyllningen!

E. L.

BARNLEKAR

beskrivna av Viktor Aman

(Forts. från föreg. nr)

Hlå pulk (Slå pinne)

Man ristar med en käpp i marken en fyrkant med 3—4 dm sida. *Pulken* är ett par dm lång och sned-täljd i bägge ändarna.

Pulken läggs inom rutan med ena ändan rakt över den uppritsade rännan och snedytan nedåt. Man slår med *ståkan* (käppen) lätt på ändan av *pulken*, så att denna hoppar upp i luften och ger den därefter ett hårt slag, så att den flyger så långt som möjligt. Skulle den falla ner med ändan före och bli stående, har man rätt att ge den ännu ett slag, och det är slagen som räknas.

Sedan spelaren slagit, går han och ställer *ståkan* rakt upp mitt i *ruta*. En medspelare går bort till *pulken*, tar upp den och får med *pulken* i hand ta tre steg mot rutan, så långa han kan. Därifrån kastar han *pulken* och försöker få den in i rutan. Om *pulken* blir liggande utanför rutan utan att vidröra denna, så får den som slog återigen slå bort den. Spelet fortsätter: kastaren försöker kasta *pulken* in i rutan, och slåaren försöker slå bort den. Till slut lyckas kastaren förstås, men en skicklig slåare kan då ha samlat åt sig många slag. Reglerna säger, att man med käppen får vidröra *pulken* på marken bara en gång i taget, men i luften får man slå den så många gånger man kan. — Då *pulken* är inne i rutan, får kastaren överta *ståkan* och spelet fortsätter. Bara två spelare åt gången är i aktion; de övriga är åskådare.

Hlibb, hlabb, bete ståka!

(Slibb, slabb, byten stake!)

Hur många deltagare som helst. En stake sticks ner i marken, så att den står upprätt, de andra käpparna i ring runt den första. Varje deltagare står vid sin käpp. Så ropar spelaren i mitten: *Hlibb, hlabb, bete ståka!* — Då måste alla lämna sin käpp och försöka få tag i en annan. Spelaren i mitten har stora utsikter att få tag i en *ståka*; men den som blir utan, får ta den lediga *ståkan* i mitten. Sedan blir det han som ropar.

Hlå kurr (Slå träklot)

Några deltagare med var sin käpp. I mitten av spelplanen är det en liten grop: *morsgate* (morsgropen). Runt denna har varje deltagare sin grop, utom en. Deltagarna håller sina käppar i groparna, men den som är utan grop, skall utifrån försöka att med käppen rulla *kurra* (träbollen) in i *morsgate*. De andra försöker slå bort bollen för honom; men då någon lyfter sin käpp ur gropen, får vem som helst ta hans grop och det kan uppstå villervalla, under vilken även boll-drivaren kan få sig en grop. Den som då blir utan, får driva bollen. Om den som rullar *kurra*, lyckas få in den i *morsgate*, så måste den som släppte honom förbi, rulla nästa gång.

Hlå popp (Slå kägla)

Popke (käglor) är något över en dm långa, avsågade från en armstjock stor. *Boma* (bommarna, störrarna) som man kastar med, är av armslängd.

Två lag tävlar mot varann. De har var sin ruta, ungefär 1,5 × 0,5 m, men använder samma bommar. Vardera laget ställer upp 10—12 *popk* i rad längs framkanten av sin ruta. Från ett visst avstånd gäller det att med ett givet antal bommar kasta *popke* ut ur rutan. (Det räknas alltså inte, om de blir liggande inom rutan.) Då det ena laget kastat färdigt, får det andra laget använda samma bommar på sin ruta.

I nästa omgång kan uppställningen av *popke* varieras, t ex två intill varann och en liggande ovanpå dessa (*storsticke* 'kanon').

Hank ä bon? (Var är husbonden?)

Leken ser ut som ett fragment av en större lek: bara en frågare och en svarare.

Hank ä bon?

E skon.

Håla gärn tär?

Hoggor ve.

Håla gärn mä han veen?

Brändor koler.

Håla gärn mä tåm kolena?

Svi tin hinsklonar å.

Håla ha min hins gjord mot?

Sparka min ättor ut.

Åhå poiss! Ja gjarda gård, istet vatohlet, himmolshöft å värsbreitt, bara håla ha tu gjord: lea opa bastaloan mä brokat tjalde eve de, ormen opa borste, hoitklimpen e aera, skittlortn milla tändre å kenkena milla baina.

Övers.: Var är husbonden?

I skogen.

Vad gör han där?

Hugger ved.

Vad gör han med veden?

Bränner kol.

Vad gör han med dessa kol?

Sveda dina höns' klor av.

Vad har mina höns gjort (för) ont?

Krafsat mina ärter ut.

Åhå pojke! Jag gårdade gårdsgård, istät, vattenslät, himmelshög och världsbred, men vad har du gjort: legat på bastulaven med brokiga täckelset (täcket, filten) över dig, ormen uppå bröstet, vitklimpen i örat, skitlorten mellan tänderna och kärnan mellan benen.)

Hoit hånan (Vita hanen)

Flera deltagare, en är *bons bâne* (husbondens barn) och en frågare.

Hank ä bon?

E trädgårdn.

Håla gärn tär?

Vallar hinse.

Får ja må gå tit?

Ja, om du änt hlår vån hoit håna ner.

(Var är husbonden?)

I trädgården.

Vad gör han där?

Vallar hönsen.

Får jag också gå dit?

Ja, om du inte slår

vår vita hane ihjäl.)

Så går alla deltagarna utom *bons bâne*. Efter en stund ropar de till *bons bâne*: *Hoit hånan ä deor!* (Vita hanen är död!) — Då rusar *bons bâne* efter de andra och försöker ta fast någon. Den tagna blir då *bons bâne*.

Tåva lutt (Dra lott)

är ingen lek, men det behövs för att utse den som skall börja vissa lekar. Man kan förfara på olika sätt. Ett sätt är att ta en käpp, hålla den upprätt och kasta den så mot en annan deltagare, som fattar käppen i luften. Han håller denna fattning; tätt ovanför hans hand fattar en annan deltagare, och så fortsätter man i tur och ordning, tills någon vid käppens övre ände inte mera kan få grepp ens med tre fingrar. Denne får börja leken.

Uttagningen kan också ske efter ramsor, såsom

Üks hele, valge tui

lendas üle Inglismaa.

Inglismaa sai lukku pandud,

luku võti katki murtud.

Sina suur, paha poiss

oled sest süüst prüi.

(En ljus, vit duva

flög över England.

England sattes under lås,

låsets nyckel bröts sönder.

Du store, busige pojke

är från denna skuld fri.)

Denna ramsa är ju klar estniska. Litet svårare är det att översätta följande tyska:

Entel tentel tricka trei

treise kinder kamarei.

Enn no Kristjan Bro

Sira vira stop e stott!

Ett få tri (Ett två tre)

En omtyckt lek, spridd under olika namn.

En deltagare "står" vid en stolpe, ett hörn, en dörrpost e d. Han räknar högt t ex till hundra (om man kommit överens om detta tal), medan han själv blundar och håller händerna för ögonen. Under tiden gömmer sig de andra deltagarna. När han ropat ut

det sista räkneordet, öppnar han ögonen och vänder sig om. Om han då får syn på någon, ropar han dennes namn, slår handen i stolpen och säger *ett få tri*. Denne får *stå* nästa gång. Men det händer, att två deltagare byter mössa, och om den som "stod" bara ser mössan och därför ropar fel namn, så får de bägge som bytte komma fritt fram. — Om han inte kan se någon, så måste han söka; men då han avlägsnar sig från stolpen, försöker de andra rusa dit före honom, slår handen i stolpen och ropar: *Ett få tri, ja ä fri!*

Puu-küla (Trä-byn, estn)

Till denna lek skall det vara ett mjukt knyte, som inte gör ont, om det träffar; en yllestrumpa, stoppad med trasor går bra.

Deltagarna söker åt sig något av trä att stå på, en trappa, gårdsgård, stock, plankbit eller ett träd att hänga i — bara man inte vidrör marken. Ett av barnen går med kastknytet och bevakar de andra: så snart de berör marken, har det rätt att träffa dem. Barnen åter ska — så ofta de vågar — springa från en "träby" till en annan. — Den som träffas, får gå med knyten.

Gära läts (Leka kull)

Det gäller att med handen nudda vid en medspelare och säga: *Läts*. Om man vill vila, kan man lägga armarna i kors över bröstet och säga: *Sorr*. Då får ingen kulla en.

Vargen å fåre (Vargen och fåren, Svarte man)

Vargen har sitt område mitt emellan fårens två vallar. Fåren ska springa från den ena fårvallen tvärs över vargens vall till den andra. Han försöker då ta dem. För att passa lämpligt tillfälle har fåren rätt att ta tre steg in på vargens vall men återvända, om denne närmar sig; tar man mera än tre steg, så måste man fortsätta tvärs över. — Den som blivit tagen av vargen, blir själv liten varg och skall hjälpa vargen att ta får. Han får hålla fast infångat får, tills gammelvargen hinner dit och kullar det, då det blir en av vargarna. Den först tagna fåret blir varg nästa gång.

Mortsocken (Mördaren, estn)

Ett streck dras upp. Innanför strecket är *tin ai vall* (ditt eget område), där utanför är mortsockens. Så skall man våga sig så långt som möjligt ut på *mortsockens valln* men försöka hinna undan honom hem innanför strecket igen. Den som han lyckas ta fast, får bli mortsock.

Hlaftarn (Slaktaren)

En av de största deltagarna — *bon* eller *mor* (husbonden eller husmodern) — sätter sig med åtskilda knän. I dennas famn sätter sig den näststörsta på samma sätt, och så fortsätter man ända fram till den minsta längst fram i raden. Ett av de större barnen är slaktare. Denne kommer och frågar av *bon* (eller *mor*):

Folkdansare. — K Akel foto.

Har du får te säljand?

Ja har mä ett lilhet,

svarar bon.

Håla mike kustar'e?

(Har du får att sälja?)

(Jag har nog ett litet.)

(Hur mycket kostar det?)

Bon uppger ett antal rubel, och slaktaren springer motsvarande antal varv runt de sittande. Därefter griper han det minsta fåret (i handen) och slänger det undan ner i sin förvaringsgröp.

Så fortsättes, tills alla fåren är köpta. Därefter går slaktaren bort och slaktar fåren (med gester). Sedan skär han en bit från varje får, smakar den genast och säger hur den smakar: *skittsmak*, *setan smak* osv. Därefter kokar han köttbitarna, rör om i grytan, smakar och bjuder åt bon.

Efter detta är leken slut, och alla fåren kan stiga upp.

Me tämbame läbi (Vi drar igenom, estn)

Två deltagare går först avsidet och kommer överens om att vara den ene Gud och den andre djävulen. De andra barnen vet inte, vem som blev det ena eller andra. Så ställer sig de två mittemot varandra med en lyft käpp emellan sig. De andra barnen bildar rad genom att hålla i den framförvarandes kjol eller blus och går i 8-or runt de två, alltmedan de sjunger:

Me tämmame läbi, me tämmame läbi üle veskivälja silla. See on ju kats, see on ju kats, see peab ju labidud saama. Eiska rahuga kulla häbidud soolega. Esimne laps ja viimne laps peama saama vöetud.

(Denna sång på hemmagjord estniska skulle nästan gå att översätta, men jag avstår från försöket.)

Vid versens slut sänker de två sin käpp framför det sista barnet i raden. Detta blir stående och måste välja endera av de två till beskyddare och ställa sig vid dennas sida. Så fortsätter sången och leken, tills alla har valt. — Då släpper Gud sin ända av käppen och försöker omfamna och beskydda de sina, medan djävulen ränner efter dem som valt honom och sticker dem med käppen i baken.

Utöver dessa lekar fanns det vanligare och enklare sysselsättningar, såsom

Hlingor-hlangor. Man fattade varann i händerna och lekte snurra.

Tiivast (Vinge, estn). Man grep sin partner i *en* hand och snurrade.

Fingordräas. Fingerkrok.

Blindbock.

Kävoldräas. Kaveldragande.

Benhlå. Två ligger på rygg i armkrok med huvudet åt var sitt håll, för upp benet bakom den andres och försöker sedan välta honom.

Brotas. Brottas.

Ats eve hu. "Ars över huvud", kullerbytta.

Kämpas ränn. Springa i kapp.

Sprutt. Hoppa.

Hoiv langt. Kasta långt. *Hoiv märke*. Kasta till måls.

Hlå kurr. Slå träboll med stör så långt som möjligt, medan motståndarlaget försöker hejda bollen och i sin tur driva motståndarna bakåt.

Det var några lekar. Sen kunde man förstås göra leksaker av hur många slag som helst att leka med; men dessa sysselsättningar var inte organiserade efter bestämda regler.

Till Agnes Klassons minne

Agnes Klasson.

Fru Agnes Klasson, Kalix, avled efter en kort tids sjukdom på Kalix lasarett den 14 juni 1969, i en ålder av 78 år. Hon var född på Gotland i Hablingbo, där fadern ägde gården Hemmungs. Efter folkskolläraryxamen i Stockholm 1912 tjänstgjorde hon på sin hemö till 1922, då hon ingick äktenskap med pastor John Klasson, som 1920 blivit kyrkoherde i S:t Olai församling på Ormsö, Estland.

Makarna Klasson stannade på Ormsö till 1929, då de flyttade till Muonionalusta kapellförsamling i nordligaste Sverige. Där var de verksamma till 1935, då John Klasson blev komminister i Kalix församling, där han stannade till sin död 1948.

Många ormsöbor minns säkert med tacksamhet den tid då makarna Klasson verkade i deras församling. Fru Klasson var starkt engagerad i söndagsskolans och kyrkokörens verksamhet därute. Det var karaktéristiskt för makarna Klasson att de främst tog sig an dem som hade det sämst ställt i samhället.

Sedan Agnes Klasson blev ensam fortsatte hon efter förmåga att verka inom Kalixbygden, framförallt inom söndagsskolan. Även missionsverksamheten ägnade hon ett levande intresse. Agnes Klasson var mycket språkintresserad. Ännu på gamla dagar sökte hon ständigt utvidga sina språkkunskaper. Hennes ögon strålade av glädje när hon med gamla ormsöbor — för vilka hon kände särskilt varmt — kunde utbyta minnen på deras egen dialekt.

Sedan lång tid tillbaka hade Agnes Klasson en starkt nedsatt synförmåga, men hon lät sig icke nedslås av detta handikapp. Ända in i det sista sökte hon bevara kontakten med yttervärlden, och tack vare goda vänners bistånd kunde hon också delta i församlingslivet. Hon hade en andlig vitalitet som förblev oförstörd och hon hade förmånen att kunna vandra genom svåra prövningar bevarande en ljus livssyn. Hennes humor satte ofta sin prägel på samvaron i hemmet och bland medmänniskorna.

Agnes Klassons jordfästning ägde rum i Nederkalix kyrka den 22 juni. Akten präglades av högtidlighet.

I den ljusa sommarkvällen slöts hennes stoft i gravens famn, där hon nu vilar vid sin makes sida. Nederkalix församling har rest en vacker minnesvård över makarna Klasson.

Agnes Klasson sörjes närmast av sönerna Bo, överpostexpeditör i Växjö, samt Olle, gymnasielärare i Luleå.

A. A.

Familjenytt

Döda

Johannes Enggrön, född den 24 dec. 1901 på Rågöarna, avled 1968 i Västergötland

Änkefru Katarina Enggrön, född Nordman den 20 maj 1875 på Rågöarna, avled i Kumla

Änkefru Juuli Fagerström, född Valp den 26 juli 1882 i Vip-pal, avled i sept. 1968 i Eskilstuna

Alfred Granberg, född den 7 maj 1901 på Nuckö, avled den 1 nov. 1969 i Upplands-Väsby

Johannes Kübar, född den 17 jan. 1900 i Vippal, avled den 20 aug. 1966 i Stockholm

Änkefru Maria Lindman, född Ponder den 20 jan. 1880 på Rågöarna, avled den 25 jan. 1969 på Rådmansö

Isak Ullisgård, född den 6 dec. 1875 på Runö, avled den 20 maj 1969 i Skövde

Andreas Andreasson Utas som var bosatt på Gotland, har avlidit hösten 1969 i en ålder av 86 år

Erik Vikman, född den 14 juli 1909 i Rickul, avled i okt. 1969 i Södertälje

Vår kära

Agneta Alros

* 23/ 7 1888

† 8/11 1969

Sörjd — Saknad

**MARIA
GERTRUD**

Släkt och vänner

Hur sången brusar omkring
Lammets tron!
Det tar ej slut på glädjen,
sabbatsfriden.
Ack, trängde blott hit ned
en enda ton,
med lyftad mod, vi bröte fram
i striden.

Vår älskade Mor

Agneta Lilja

* 15/3 1909

har hastigt lämnat oss.
Innerligt sörjd och saknad
av oss, syster, släkt
och vänner,
Stockholm 28 okt. 1969

**INGRID
.JOHANNES**

Nu brustit har Ditt trogna
varma hjärta,
Din kära röst för alltid
tystnat har,
Du lämnat oss i gränslös
sorg och smärta,
Men ljusst och vackert står
Ditt minne kvar,
Så hastigt Du rycktes ifrån
oss bort,
Från livet till döden är
steget så kort.

Vår kära Syster
Moster och Faster

Rosalie Freiman

född Blomberg

* 3/12 1890

har lugnt och stilla insomnat
efter ett långt men tåligt buret
lidande.

Djupt sörjd och saknad av oss
syskon, samt övrig släkt och
vänner.

Valla den 1/9 1969

**SYSKONEN
Syskonbarnen**

Och alla de kära som förut
gått hem
Där får jag dem levande åter.
Då slipper jag sedan att skiljas
från dem
O, Jesus av längtan jag gråter.

Min älskade Maka
vår kära Mor
Mormor och Farmor

Pauline Granberg

* 27/5 1896

har i dag fått flytta till sitt
himmelska hem. Sörjd och saknad
av oss, släkt och vänner
Malmgården, Habo
22 juni 1969.

**JOHANNES
Barn
Barnbarn**

Min framtidsdag är ljus och lång
den räcker bortom tidens tvång,
Där Gud och Lammet säll jag ser
Och ingen nöd skall vara mer.

Vår kära

Maria Linda Slät

född 13-9 1923

avled 19-10 1969

Sörjd och saknad av

Mor
Syskon
Syskonbarn

Uttröttad själ funnit vila,
vila vid Frälsarens hjärta,
Slut är all nöd och all smärta,
Fridens hemland jag nått.

Min älskade Maka,
vår kära Mor,
Farmor och Mormor

Rosalie Freiman

* 30/5 1899

har i dag lämnat oss i djupaste
sorg och saknad, men i ljusst och
tacksamt minne bevarad.

Med oss deltagar broder,
svägerska, övrig släkt och
vänner.

Kråkerud den 27 sept. 1969

**KRISTOF
Sigrid och Helge
Fredrik och Vega
Sven och Monika
Elof och Inga-Britt
Ingrid och Bertil
Barnbarnen**

Vid höstvindens susning Du
somnade stilla,
Ej sjukdom och smärta nu
mer gör Dig illa.
Skön blir vilan som natten
ger.
Gott är att veta Du lider ej
mer.

Vår kära syster

Maria Vasiljev

född Boman

* 13/ 1 1894

† 1/11 1969

å Årsta Sjukhem

Sörjd och saknad av oss,
släkt och vänner

SYSKONEN

Klockorna ringa
så sakta till ro
Nu har Du funnit
ett ljusare bo.
Aftonens stjärna
lyser så blid,
Sov, kära Syster,
Vila i frid.

Min älskade Make
vår käre Far,
Farfar och Morfar

Anton Westerberg

* 24/12 1888 i Rickul

† 9/9 1969 i Stockholm

Djupt sörjd och saknad av oss,
broder, syster samt övrig släkt
och många vänner.

**LOVISA
Barn och Barnbarn**

Hur ljuvt det är att komma
Till Herrens tempelgård,
Där trogna själar blomma
Som liljor i hans vård!
Man ser de skära kalkar
För Gud där öppna stå,
Och himmelsk dagg dem svalkar,
Att liv och kraft de få.

Bemärkelsedagar

90 år

Gertrud Hamberg, född Fagerlund den 3 jan. 1880, Ormsö
Tio Nystil, född Hamberg den 3 jan. 1880, Rågöarna
Elisabeth Rosen, född den 23 jan. 1880, Nargö
Katarina Söderblom, född den 14 mars 1880, Ormsö

85 år

Ernst Palmkron, född den 17 jan. 1885, Vippal
Rosa Vilhelmine Eichentahl, född Matson den 30 jan. 1885, Reval
Maria Strandberg, född Freiman den 30 jan. 1885, Rickul
Johannes Dyrberg, född den 9 febr. 1885, Rickul
Maria Blomberg, född Lagman den 11 mars 1885, Rickul
Maria Fagerros, född den 28 mars 1885, Ormsö

80 år

Anna Nööp, född den 15 dec. 1889, Ormsö
Maria Grenfeldt, född Norrberg den 17 jan. 1890, Rickul
Hermine Sofia Holm, född Markus den 25 jan. 1890, Nargö
Julia Vesterman, född Söderholm den 27 jan. 1890, Rickul
Maria Nyblom, född Nyman den 28 febr. 1890, Ormsö
Sofia Leontine Ambrosen, född Vellman den 2 mars 1890, Reval
Johanna Taman, född Kreitzveg den 5 mars 1890, Korkis
Rosette Pöhl, född Öström den 23 mars 1890, Rågöarna

75 år

Signe Irene Elisabet Johansson, född Lindell den 3 jan. 1895
Lena Blomberg, född den 6 jan. 1895, Rickul
Arthur Voldemar Ambros, född den 8 jan. 1895, Reval
Johannes Espling, född den 17 jan. 1895, Rågöarna
Maria Klingberg, född den 7 febr. 1895, Rickul
Herman Strömkvist, född den 10 febr. 1895, Rickul
Sofie Veski, född den 10 febr. 1895, Nömme
Mathias Söderholm, född den 14 febr. 1895, Nuckö
Herman Åkerblad, född den 15 febr. 1895, Rickul
Bernhard Nygård, född den 23 febr. 1895, Dagö
Ida Vesterblom, född den 23 febr. 1895, Nuckö
Hans Friberg, född den 25 febr. 1895, Ormsö
Natalie Terk, född Johansson den 6 febr. 1895, Reval
Kristof Engman, född den 10 mars 1895, Nuckö
Sofia Engman, född Stavas den 16 mars 1895, Rickul
Fernanda Kärk, född Jürgensson den 23 mars 1895, Reval
Maria Matsson, född den 24 mars 1895, Reval
Maria Lindgren, född Lundberg den 25 mars 1895, Rågöarna
Karl Koinberg, född den 31 mars 1895, Rågöarna/Rickul

70 år

Johannes Tennisberg, född den 6 jan. 1900, Rickul
Elvine Hallman, född Siman den 8 jan. 1900, Rickul
Amanda Engman, född Pärko den 10 jan. 1900, Reval
Aline Vesterholm, född Stahl den 13 jan. 1900, Rickul
Tomas Bergström, född den 16 jan. 1900, Ormsö
Herman Heideman, född den 17 jan. 1900, Rickul
Johanna Enggrön, född den 25 jan. 1900, Rågöarna
Fanny Benita Klaas, född Lipandt den 31 jan. 1900, Reval
Edla Hallman, född Borrman den 4 febr. 1900, Rickul
Toivo Neemre, född den 5 febr. 1900, Päriska
Nikolaus Wirén, född den 10 febr. 1900, Reval
Agneta Granberg, född Nee den 14 febr. 1900, Nuckö
Maria Tens, född Sekobon den 15 febr. 1900, Nuckö

Katarina Berggren, född Friberg den 23 febr. 1900, Ormsö
Richard Heinrich Simonsson, född den 3 mars 1900, Nuckö
Johannes Hallman, född den 5 mars 1900, Vippal
Osvald Johannes Luther, född den 5 mars 1900, Nargö
Mathias Magnusson, född den 8 mars 1900, Rickul
Maria Sjöman, född Hörnsten den 10 mars 1900, Ormsö
Alexander Nikolai Engbusk, född den 14 mars 1900, Nuckö
Edmund Leonhard Palmkron, född den 16 mars 1900,

Korkis

Maria Hasselblatt-Hasselblad, född den 23 mars 1900, Reval
Karl Viljamaa, född den 21 mars 1900, Reval
Katarina Hörnström, född Lindström den 29 mars 1900, Ormsö

60 år

Maria Byman, född den 8 jan. 1910, Ormsö
Magdalena Falk, född Ullis den 9 jan. 1910, Runö
Amalia Teresia Klanberg, född Noter den 9 jan. 1910, Nuckö
Agneta Grundström, född den 19 jan. 1910, Ormsö
Oskar Bergström, född den 23 jan. 1910, Ormsö
Maria Olin, född den 27 jan. 1910, Ormsö
Gerda Lindström, född den 1 febr. 1910, Vippal
Selma Boman, född den 9 febr. 1910, Reval
Elsa Silberberg, född Bertelsson den 18 febr. 1910, Nargö
Anders Lindkvist, född den 19 febr. 1910, Ormsö
Hilda Borrman, född Österman den 27 febr. 1910, Rickul
Gertrud Sjöström, född Stenros den 27 febr. 1910, Ormsö
Pauline Koinberg, född Hamberg den 1 mars 1910, Rickul
Alice Tennisberg, född den 5 mars 1910, Nuckö
Robert Merimaa, född den 17 mars 1910, Nuckö
Johan Lilja, född den 19 mars 1910, Ormsö
Rita Alida Bertelsson, född Rosen den 24 mars 1910, Nargö
Julius Lindman, född den 31 mars 1910, Rågöarna

50 år

Herman Heyman, född den 4 jan. 1920, Rickul
Mats Steffensson, född den 15 jan. 1920, Runö
Karin Suurkivi, född Palmkron den 17 jan. 1920, Korkis
Sigfrid Sandberg, född den 24 jan. 1920, Nuckö
Meerike Rahu-Fried, född Kaljas den 26 jan. 1920, Reval
Silvia Heli Karis, född den 28 jan. 1920, Dorpat
Enn Maripuu, född den 7 febr. 1920, Asuküla/Nuckö
Erna Rosine Strandberg, född den 15 febr. 1920, Rickul
Selma Margareta Pöllupüü, född Matson den 22 febr. 1920, Reval
Constantin Ross, född den 22 febr. 1920, Reval
Edvard Moll, född den 26 febr. 1920, Ormsö
Manfred Gunnar Stenberg, född den 26 febr. 1920, Rickul
Gunnar Erkas, född den 28 febr. 1920, Odensholm
Helga Suurvee, född Mäelo den 6 mars 1920, Dorpat
Jaan Lembit Pürge, född den 7 mars 1920, Reval
Maria Pihl, född Söderlund den 10 mars 1920, Ormsö
Ingrid Luther, född den 15 mars 1920, Nargö
Oskar Mäele, född den 16 mars 1920, Korkis
Magdalena Dreijer, född Melin den 19 mars 1920, Runö
Karl Nilsson, född den 25 mars 1920, Pernau
Hulda Brick, född Timmerman, den 25 mars 1920, Nuckö
Elfrida Barud, född den 26 mars 1920, Nuckö
Tore Kreek, född den 29 mars 1920, Hapsal